

Inkeri Rantanen

HERRAN KIITOSTA MINÄ LAULAN

Yksinlaulun jumalanpalveluskäytön mahdollisuudet

HERRAN KIITOSTA MINÄ LAULAN

Yksinlaulun jumalanpalveluskäytön mahdollisuudet

Inkeri Rantanen
Opinnäytetyö
Syksy 2014
Musiikin koulutusohjelma
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu

Musiikin koulutusohjelma, Kirkkomusiikin suuntautumisvaihtoehto

Tekijä: Inkeri Rantanen

Opinnäytetyön nimi: Herran kiitosta minä laulan.

Yksinlaulun jumalanpalveluskäytön mahdollisuudet

Työn ohjaaja: Jouko Tötterström

Työn valmistumislukukausi- ja vuosi: Syksy 2014

Sivumäärä: 40 + 12

Tämä opinnäytetyö käsittelee yksinlaulun käyttöä jumalanpalvelusmusiikin yhteydessä. Fokus on rajattu liturgian ulkopuoliseen solistiseen lauluun, jota tarkastellaan kanttorin työn näkökulmasta. Työn tavoite on esittää perusteluja yksinlaulun jumalanpalveluskäytölle ja selvittää sen toteutukseen liittyviä erilaisia mahdollisuuksia tavalla, joka rohkaisee kirkkomuusikoita yksinlaulun esittämiseen jumalanpalveluksessa.

Tutkielman teoriaosuus koostuu kirkkomusiikin historian yleisesityksestä yksinlaulun näkökulmasta ja yksinlaulun jumalanpalveluskäytön perusteiden ja ilmenemismuotojen kartoituksesta Suomen evankelis-luterilaisen kirkon Kirkkokäsikirjan ja Jumalanpalveluksen oppaan valossa. Työssä myös kootaan yhteen ja tiivistetään aihepiiriä käsittelevää aiempaa, hajanaista materiaalia.

Opinnäytetyön tutkimusosuus on pääosin laadullinen tutkimus, jonka materiaali koostuu Oulun tuomiokirkkoseurakunnan Virtuaalikirkko-palvelun videoarkistoon tallennetuista jumalanpalveluksista. Tutkimuksessa havainnoidut 57 jumalanpalvelusta on toimitettu Turun ja Oulun tuomiokirkoissa kirkkovuoden 2013–2014 adventin ja helluntain välisenä aikana.

Tutkimusaineiston tilaisuuksista käytettiin yksinlaulua 27:ssä eli hieman harvemmin kuin joka toisessa. Oulussa laulun käyttö oli jonkin verran yleisempää kuin Turussa. Yksinlaulun esitti tyypillisesti kanttori suomen kielellä, ja siihen liittyi useimmiten urkusäestys, vaikka havaintomateriaalissa esiintyi myös monia muunlaisia ratkaisuja. Käytetty ohjelmisto kattoi monenlaisia tyylejä ja aikakausia ja siihen sisältyi materiaalia myös virsikirjasta. Jumalanpalveluksen musiikin toteuttamiseen osallistuvan avustavan tahon, kuten kuoron, läsnäolo vaikutti yksinlaulun esiintyvyyttä vähentävästi. Useimmiten laulua käytettiin vastausmusiikin paikalla tai kuolleiden kiitosmusiikkina esirukouksen yhteydessä.

Koska tutkimusmateriaalin jumalanpalvelukset on toimitettu tuomiokirkoissa, eivät tutkimuksen tulokset ole laajemmin yleistettävissä, sillä useimmissa seurakunnissa musiikkiin käytettävissä olevat resurssit ovat vaatimattomammat. Tutkimus avaa kuitenkin mielenkiintoisia näköaloja yksinlaulun käyttömahdollisuuksiin puitteissa, joissa on kaikki edellytykset jumalanpalvelusmusiikin rikkaaseen toteuttamiseen.

Asiasanat: yksinlaulu, jumalanpalvelus, kirkkomusiikki

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
The Degree Programme in Music, Option of Musician (Church Music)

Author: Inkeri Rantanen

Title of thesis: To the Lord I Will Sing.

The Possibilities of Utilizing Solo Singing in a Church Service

Supervisor: Jouko Tötterström

Term and year when the thesis was submitted: Autumn 2014 Number of pages: 40 + 12

The subject of this thesis is the usage of solo song in terms of church service or mass music. The point of view of the thesis is mostly that of a church musician and the focus is on solo song as it exists outside the liturgical formulas. The aim of this work is to provide justification for using vocal music performed by a soloist during church service and mapping out some of the many possibilities associated with it. The thesis also aims to encourage church musicians to perform vocal music.

The theoretical part of this work consists of outlining the general evolution of church music from the perspective of solo song and finding out what the official guidelines of the Evangelical Lutheran Church of Finland regarding its usage are. This thesis also gathers and summarizes earlier disconnected information on its subject matter from several sources.

The empirical part of the thesis is a mostly qualitative study. The studied material is drawn from the online video archive of the Virtuaalikirkko.fi Internet site and consists of 57 church services held in the Turku and Oulu Cathedrals between Advent and Pentecost during the liturgical year of 2013–2014.

Solo singing was utilized in 27 of the studied church services – not quite in every second. In Oulu solo song was used more often than in Turku. The song was typically performed in Finnish by the lead singer and the accompaniment was provided by the organist. There were several other options for each of these parameters however. The repertoire covered quite a variety of different music styles and eras and the Finnish psalm book was also made use of. If a musical assistant or an assisting group such as a choir took part in a church service it decreased the likelihood of solo singing appearing in the same service somewhat. Most often a song was used in association with the commemoration of the recently deceased or as a response to an Old Testament reading.

Because the study material consists of church services held solely in cathedrals the results cannot really be applied to all Finnish parishes since the amount of available resources for church music most often isn't as ideal. Regardless, the study offers some interesting insights to the usage of solo singing in church service in a musically diverse environment.

Keywords: church, music, mass, service, solo, singing, song

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	YKSINLAULU KIRKKOMUSIIKIN HISTORIASSA.....	8
2.1	Yksin laulamisesta Vanhassa testamentissa	8
2.2	Alkukirkon kristillinen laulu	9
2.3	Kirkkolaulun kehitys keskiajalla	11
2.4	Reformaatio ja virren synty	13
2.5	Barokkikauden kirkkomusiikin vokaaliteokset	14
2.6	1800-luvun romantiikka ja restauraation alkuvaiheet	16
2.7	1900-luvun uudistusten kautta kohti nykyhetkeä	17
3	YKSINLAULUN KÄYTTÖ JUMALANPALVELUKSESSA	19
3.1	Yksinlaululle sopivat kohdat jumalanpalveluksessa	19
3.2	Yksinlaulun käyttö psalmin toteutuksessa.....	24
3.3	Yksinlaulun soveltuminen jumalanpalveluskäyttöön	25
4	YKSINLAULUN KÄYTTÖ TURUN JA OULUN TUOMIOKIRKKOJEN JUMALANPALVELUKSISSA ADVENTISTA HELLUNTAIHIN KIRKKOVUONNA 2013–2014.....	26
4.1	Havainnoinnin tulokset ja analyysi.....	27
4.1.1	Aineiston koostumus	27
4.1.2	Yksinlaulun esiintyminen aineistossa	27
4.1.3	Yksinlaulun kohdat aineiston jumalanpalveluksissa	28
4.1.4	Laulujen esittäjät ja säestys	29
4.1.5	Avustajan osallistuminen ja vaikutus yksinlaulun käyttöön	30
4.1.6	Lauluohjelmiston analyysi	31
4.2	Johtopäätökset	32
5	POHDINTA	35
	LÄHTEET	38
	LIITTEET	41

1 JOHDANTO

Tämä opinnäytetyö käsittelee yksinlaulun käyttöä jumalanpalveluksessa. Aiheen valintaan vaikuttivat oman kiinnostukseni ja opintojeni painottuminen lauluun, jota olen opiskellut pääaineenani. Halusin selvittää, miten voin hyödyntää keskeisintä osaamistani kanttorin työn tärkeimmällä osa-alueella – jumalanpalvelusmusiikissa.

Toimitusten musiikissa yksinlaululla on luonteva paikka, koska omaiset ja vihkiparit usein pyytävät kanttoria esittämään jonkin laulun. Jumalanpalvelukseen liittyvässä laulussa korostuu kuitenkin yhteisöllinen ulottuvuus, ja sen painopiste on virsilaulussa ja liturgiassa. Kuorolaulussakin toteutuu Raamatun Efesolaiskirjeen kehoitus laulamiseen (Ef. 5:19), mutta miten yksinlaulu voidaan valjastaa palvelemaan jumalanpalveluksen sisältöä ja sanomaa?

Tähän kysymykseen pyrin opinnäytetyössäni vastaamaan. Työn tavoite on löytää perusteita yksinlaulun jumalanpalveluskäytölle kirkollisen vokaalimusiikin perinteestä ja jumalanpalveluselämää palvelevan musiikin valintaa ohjeistavasta virallisesta materiaalista. Lisäksi tarkoitus on selvittää, minkälaisia mahdollisuuksia yksinlaulun toteuttamiseen on tarjolla jumalanpalvelusmusiikin ja varsinkin messun puitteissa.

Jälkimmäiseen pyrkimykseen liittyy myös tutkielman empiirinen osa, joka on lähinnä case study -tyyppinen, pääosin laadullinen tutkimus, jonka aineistoa – videoituja jumalanpalveluksia Turun ja Oulun tuomiokirkoista – olen pyrkinyt tarkastelemaan monenlaisista näkökulmista. Materiaali on Oulun tuomiokirkkoseurakunnan Virtuaalikirkko-palvelusta, jonka videoarkistosta olen valikoinut tutkittavaksi kuluvan kirkkovuoden 2013–2014 adventin ja helluntain välisen jakson. Tutkimustulokset löytyvät neljännessä luvusta ja työn liiteosasta.

Teoreettinen osuus käsittää opinnäytetyön toisen ja kolmannen pääluvun. Ensin mainitussa muodostan kokonaiskuvan soololaulun jumalanpalveluskäytön historiallisesta kehityksestä Vanhan testamentin ajasta nykypäivään. Jälkimmäinen taas esittelee yksinlaulun käyttömahdollisuuksia ja -periaatteita sekä toteutustapoja nykyisessä, 2000-luvun

taitteen jumalanpalvelusuudistuksen jälkeisessä sisältölähtöisyyttä korostavassa musiikkikäytännössä. Opinnäytetyön tärkeimmät lähteet ovat Suomen evankelis-luterilaisen kirkon Kirkkokäsikirja ja Jumalanpalveluksen opas sekä Kirkkomusiikin käsikirjan (2003) ja Sibelius-Akatemian Musiikinhistoriaa verkossa -palvelun (muhi.siba.fi) artikkelit.

Jottei tutkielmasta tulisi liian laaja, rajasin näkökulman yksinlaulun käyttöön laulettun liturgian ulkopuolella. Koska nykyisessä jumalanpalveluskäytännössä liturgiset soolosuudet kuuluvat enimmäkseen papille, liturgiaan liittyvään esilauluun paneutuminen ei olisi ollut kanttorin työn näkökulmasta yhtä hedelmällistä. Vaikka solistista laulua voi jumalanpalveluksessa hyvin esittää myös vieraileva laulaja, keskityn kuitenkin työssäni yksinlaulun käytön tarkasteluun lähinnä kanttorin kannalta.

Sanalla yksinlaulu tarkoitan työssäni useimmiten toimintaa eli esittävää yksin laulamista, johon voi liittyä myös säestys. Lisäksi varsinkin neljännessä luvussa yksinlaulu tarkoittaa joskus edellä kuvatulla tavalla esitettyä kappaletta. Ajoittain käytän termiä väljästi kuvaamaan solistista laulua myös musiikissa, jota ei toteuteta yksinomaan soolona, kuten esimerkiksi vuorottelua sisältävän psalmin yhteydessä (vrt. 3.2).

Uskon, että opinnäytetyölläni on paikka kirkkomusiikkia käsittelevän tutkimuksen kentässä, koska tutkielman aihealueen tietoperustaan perehtyessäni en löytänyt yksinomaan solistista jumalanpalveluslaulua tarkastelevia lähteitä. Työni on tarkoitus rohkaista kirkkomuusikoita käyttämään yksinlaulua jumalanpalveluksen yhteydessä ja tarjota aiheesta tietoa aiempaa keskitetyimmässä muodossa, jolloin siihen perehtyminen helpottuu.

2 YKSINLAULU KIRKKOMUSIIKIN HISTORIASSA

Tämän opinnäytetyön fokus on laulettu liturgian ulkopuolisessa yksinlaulussa, mutta kirkkomusiikin historiassa soololaulu on kuitenkin yleensä esiintynyt juuri liturgian yhteydessä ja toteutunut usein esilaulajan ja kuoron tai seurakunnan vuorottelussa. Tämä luku on suppea esitys kirkkomusiikin historiasta, ja olen pyrkinyt jättämään käsittelemättä tai vain sivuamaan yksinlaulun kannalta vähemmän tärkeitä kokonaisuuksia, kuten kuoro- ja urkumusiikin kehitystä. Kunkin aikakauden yleisiä musiikillisia kehityslinjoja olen käsitellyt siltä osin, kuin niiden tunteminen on tarpeellista yksinlauluun liittyvien ilmiöiden taustoittamiseksi. Tarkastelen jonkin verran esilaulajan roolia jumalanpalveluksessa ja sitä kautta myös kanttorin viran kehitystä. Uskonpuhdistuksen jälkeistä aikaa käsittelevässä osuudessa näkökulma rajoittuu lähinnä protestanttiseen kirkkomusiikkiin.

2.1 Yksin laulamista Vanhassa testamentissa

Vaikka Raamatussa ei esiinny sanaa musiikki, Raamatun Vanhassa testamentissa on useita varsinkin temppelimusiikkiin liittyviä musisoinnin kuvauksia. Musiikista käytetyt sanat liittyvät usein kiitokseen ja ylistykseen, joita ilmaistaan kokonaisvaltaisesti laulaen, soittaen ja tanssien. (Erkkilä 2003, 72; Tuppurainen 2003, 39.)

Psalmen kirjaan sisältyy temppelin jumalanpalveluksessa käytettyjä lauluja, joiden alussa usein annetaan ohjeita laulunjohtajalle. Laulunjohtaja on ilmeisesti valmentanut kuoroja ja toiminut esilaulajana, ehkä soittanut myös soittimia. (Erkkilä 2003, 73.) Tempelin musiikkikäytäntöjä kuvailevissa raamatunkohdissa mainitaan erikseen nimeltä joitakin laulunjohtajia, kuten esimerkiksi Asaf ja Jedutun, joiden tehtävä oli johtaa ylistyksessä omista pojistaan koostuvia lauluryhmiä (1. Aik. 25:1–3). Huomionarvoinen on myös ensimmäisen aikakirjan aiempi kohta: ”Kenanja, leeviläisten laulajien päämies, johti laulua, koska hänellä oli siihen erityinen taito” (1. Aik. 15:22). Vaikka Raamatussa ei olekaan kuvauksia laulunjohtajien esittämistä varsinaisista sooloista, on yksinlaulun jumalanpalveluskäytön näkökulmasta kuitenkin mielenkiintoista, että tekstissä esiintyvät paikoitellen nimeltä mainiten rivikuorolaista taitavammat laulajat.

Vanhassa testamentissa on muutamia kohtia, joissa jonkun kerrotaan laulavan tai laulaneen yksin. Näistä useimmat liittyvät kuningas Daavidiin. Psalmin 142 yhteydessä kerrotaan, että Daavid lauloi sen ollessaan luolassa, ja psalmi 34 taas on kiitoslaulu, jonka Daavid lauloi lähdettyään Abimelekin luota. Psalmi 18, nimeltään *Kuninkaan voittolaulu*, esiintyy myös toisessa Samuelin kirjassa: ”Kun Herra oli pelastanut Daavidin kaikkien hänen vihollistensa ja Saulin käsistä, Daavid lauloi Herralle tämän laulun” (2. Sam. 22:1). Daavid lauloi myös valituslaulut Saulille ja Jonatanille (2. Sam. 1:17–27) ja Abnerille (2. Sam. 3:33–34), mutta näistä puuttuu hengellinen ulottuvuus. Jumalanpalveluksessa esitettävän yksinlaulun kannalta erityisen merkittävä on mielestäni kohta toisessa Mooseksen kirjassa, jossa Mooseksen sisar, naisprofeetta Mirjam laulaa ylistyslaulua Jumalalle tilanteessa, jossa paikalla kerrotaan olleen myös muita Israelin kansan jäseniä, ikään kuin seurakuntaa (2. Moos. 15:20–21).

2.2 Alkukirkon kristillinen laulu

Raamatun Uudessa testamentissa on joitakin kuvauksia alkukirkon jumalanpalveluselämästä. Koska ensimmäiset kristityt olivat taustaltaan juutalaisia, he kävivät synagogassa ja temppelissä, mutta myös omissa kokoontumisissaan, joissa vietettiin ehtoollista (Kotila 2004, 64). Myös laulamiseen liittyviä kohtia on Uudessa testamentissa useita ja ne osoittavat musiikin kuuluneen olennaisena osana alkukristittyjen jumalanpalvelukseen. Efeso-laiskirjeessä kehoitetaan: ”Veisatkaa yhdessä psalmeja, ylistysvirsiä ja hengellisiä lauluja, soittakaa ja laulakaa täydestä sydäimestä Herralle” (Ef. 5:19). Apostoli Paavali taas puhuu ensimmäisessä Korinttolaiskirjeessään kokoontumisiin liittyvästä laulusta samassa yhteydessä kielilläpuhumisen ja opettamisen kanssa rinnastaen sen näin profeetalliseen toimintaan. (Nissinen 2004b, 17.) Varsinaisesta laulunjohtajasta ei kuitenkaan ole mainintoja Uuden testamentin puolella (Erkkilä 2003, 74).

Myös varhaisen kristillisen musiikin juuret ovat juutalaisuudessa, ja varsinkin synagogajumalanpalveluksen käytännöt olivat sen esikuvana. Synagogassa luettavat pyhät tekstit resitoitiin yksinkertaisella melodialla, mikä oli hyvä keino kuuluvuudenkin varmistamiseksi. Tästä laulutavasta käytetään myös nimitystä kantillointi. (Tuppurainen 2003, 39; Murtomäki 2005.) Juutalaisen perinteen ohella varhainen jumalanpalvelusmusiikki sai

vaikutteita myös muista Välimeren alueen kulttuureista, joskin kristityt suhtautuivat varauksella pakanallisena pitämäänsä musiikkiin (Tuppurainen 2003, 40; Nissinen 2004b, 17).

Tekstikappaleiden lisäksi varhaisissa jumalanpalveluksissa laulettiin hymnejä, jotka eivät perustuneet pyhiin teksteihin, vaan olivat sanoiltaan vapaasti seipitettyjä sekä erityisesti psalmeja, joiden jumalanpalveluskäyttö vakiintui 300-luvun lopulla (Nissinen 2004b, 17; Tuppurainen 2006c). Psalmeissa käytettiin vuorottelua, ja responsorinen laulutapa, jossa seurakunta vastaa esilaulajan jakeeseen toistuvalla kertosaäkeellä, oli käytössä jo juutalaisilla (Murtomäki 2005). Toinen vuorotteluun perustuva, antifoninen laulutapa, jossa psalmiin liitettiin siihen kuulumaton muu lyhyt teksti (antifoni), kehittyi luultavasti Syyrian Antiokiassa 300-luvun puolivälin paikkeilla (Tuppurainen 2006c).

Aluksi tekstejä ja rukouksia saattoi pyydettyä lukea kuka tahansa seurakuntalainen, mutta vähitellen tätä tarkoitusta varten kehittyi erillinen lukijan eli lehtorin virka (lat. *lector*). Koska tekstit kantilloitiin, oli lukijan oltava myös jokseenkin laulutaitoinen. (Erkkilä 2003, 75.) Puhelaulun kaavoista kehittyi vähitellen monimutkaisempia, erillisiä laulusävelmiä, jotka vaativat enemmän harjoitusta ja ammattitaitoa. Tarpeelliseksi tuli siis varsinainen laulajan virka (lat. *cantor*), jonka katsottiin kuuluvan alempaan papistoon. Vaikka varhainen kanttori-nimitys ei sisällöltään täysin vastaakaan nykyistä, voidaan kanttorin viran synty näin ollen ajoittaa ensimmäisen vuosituhannen alkupuoliskolle, sillä tehtävä mainitaan jo ainakin 400-luvun lähteissä. (sama, 75–76; Tuppurainen 2003, 40.)

Liturgisen musiikin kehitystä edesauttoi kristinuskon vuonna 313 saavuttama valtionuskonnon asema Rooman valtakunnassa. Jumalanpalvelukset voitiin viettää rauhassa vainoilta, ja liturgia rikastui ja monimutkaistui. Esilaulajan osuudet olivat yhä taidokkaampia, ja laulajat saattoivat myös improvisoida sävelmiä teksteihin solisteina toimiessaan. Samaan aikaan pappiskeskeisyyden lisääntyessä maallikkoseurakuntalaisista alkoi kuitenkin hiljalleen tulla sivustakatsojia, ja messun toimittamiseen osallistuivat lopulta vain ammattilaiset. (Tuppurainen 2003, 40–41; Kotila 2004, 93.) Vuonna 360 Fryyagian Laodikeassa pidetyssä kirkolliskokouksessa esimerkiksi kiellettiin esilaulajana toimiminen muilta kuin laulajan tehtävään asetetuilta henkilöiltä (Erkkilä 2003, 76; Murtomäki 2005).

2.3 Kirkkolaulun kehitys keskiajalla

Messuun liittyviä tekstejä koottiin ja järjestettiin läntisen kristikunnan alueella 400-luvulta lähtien, ja 500-luvulla messu oli jo kehittynyt rakenteeltaan pääosin myöhempää keskiaikaista messua vastaavaksi, vaikka liturgiassa oli myös alueellisia eroja. Gregorius Suuri, joka toimi paavina vuosina 590–604, on liitetty roomalaisen liturgian reformaatioon, ja hänen mukaansa lännen kirkon keskiaikaista yksiäänistä latinankielistä laulua kutsutaan hieman harhaanjohtavasti gregoriaaniseksi kirkkolauluksi. Koska gregoriaaninen kantaohjelmisto on kuitenkin kehittynyt frankkien valtakunnassa vasta 800-luvulla, siitä on käytetty myös nimitystä franko-roomalainen laulu. (Tuppurainen 2003, 41; Murto-mäki 2005.)

Idässä liturgisen musiikin kehitys eteni hieman eri tahtiin ja sai läntisestä poikkeavia muotoja. Yksi merkittävä eroavaisuus oli kieli: lännessä jumalanpalveluksen kieleksi vaikiintui Rooman valtakunnan länsiosissa puhuttu latina, kun taas idässä käytettiin kreikan kieltä. Itä-Rooman alueella keskeisin oli bysanttilainen liturgia. Myöhempi idän kirkon musiikkiperinne, jota ortodoksinen kirkko yhä jatkaa, perustuu bysanttilaiseen traditioon. Itäisessä liturgiassa kirkkolaululla oli keskeinen asema, mutta siinä ei käytetty soittimia. (Nissinen 2004b, 17; Tuppurainen 2006c.)

Kun varhainen gregoriaaninen ohjelmisto alkoi kehittyä liturgisten laulusävelmien muuttuessa vaativammiksi, tuli tarpeelliseksi kouluttaa kuorolaisia messun toimittamiseen, ja 500-luvulta lähtien alettiin perustaa erityisiä laulukouluja (*schola cantorum*). Esilaulajan tehtävien lisäksi kanttorit saivat hoitaakseen laulukoulujen ja liturgisen kuoron johtamisen. (Erkkilä 2003, 76.)

Liturgisia tekstejä ja sävelmiä koottiin keskiajalla kirjoiksi. Esimerkiksi 800-luvun *liber gradualis* tai *graduale* sisälsi solistisia ja responsorisia sävelmiä, *antifonarium* taas antifonisia. Myöhemmin *graduale*-kokoelmat ovat tosin olleet kuoron käytössä ja sisältäneet messun *proprium*-osat. (Tuppurainen 2006a.) Keskiaikaisen messun laulettu osuudet jaettiin pysyviin *ordinarium*-osiin sekä vaihtuviin *proprium*-osiin, joiden tekstit määräytyivät pyhäpäivän mukaan. Tunnetut *Kyrie*, *Gloria*, *Credo*, *Sanctus* ja *Agnus Dei* muodostivat messun *ordinarium*-osuuden viimeistään 1000-luvulta tultaessa. (Tuppurainen 2006b.)

Keskiaikaisen kirkkolaulun sävelmät on usein jaettu kahteen päätyyppiin, joskin osa sävelmistä sijoittuu niiden välimaastoon. Syllabisessa sävelmätyypissä on yleensä vain yksi sävel jokaista tavua kohti, kun taas melismaattiselle tyypille on luonteenomaista yhdellä tavulla laulettuja pidemmät kuviot eli melismat. Proprium-osiin kuuluvan *Hallelujan* yhteydessä solistin melismoinnista saattoi muodostua *jubilus*, joka oli sanaton, ylistykseen liittyvän haltioitumisen ilmenemismuoto. Hallelujaan kuului yleensä esilaulajan responsorista vuorottelua kuoron kanssa. (Tuppurainen 2006b, 2006c.)

Toinen proprium-osa, johon liittyi vuorottelua, oli graduale-psalmi, joka laulettiin yleensä responsorisesti niin, että esilaulajan tai -lauluryhmän psalmiteksti (*versus*) ja kuoron vastaus (*responsum*) vuorottelivat. Myöhemmin keskiajalla solisti lauloi suurimman osan *versusta* ja aloitti *responsumin* ja kuoro liittyi molempien osuuksien loppuun. Graduale oli yleensä hyvin melismaattinen. Ordinarium-osiin taas saattoi liittyä messun johtavan papin eli selebrantin intonaatio. Pappi lauloi ensimmäisen säkeen Gloriasta ja Credosta eli uskontunnustuksesta, minkä jälkeen kuoro yhtyi lauluun. (Tuppurainen 2006b.)

Laulettaviin Raamatun teksteihin liittyi jo varhain keskiajalla myös draamallisia tavoitteita. Tekstissä esiintyvien henkilöiden vuorosanat voitiin jakaa solistien kesken, ja 800-luvulta lähtien on mainintoja erilaisten äänialojen käyttämisestä eri henkilöiden yhteydessä. Tämä oli suosittu käytäntö juhlapyhien tekstien kantilloinnissa ja varsinkin paastonaikana ja pääsiäisenä. Kristuksen kärsimykseen liittyvän evankeliumitekstin laulamiseen käytettiin erillistä passiosävelmää. Myöhemmät, musiikillisesti monimuotoisemmat passioteokset juontavat juurensa tähän varhaiseen yksiaäniseen passioon. (Tuppurainen 2007d.)

Keskiaikainen läntinen kirkkolaulu oli pitkään yksiaänistä. Moniäänisyyttä alkoi esiintyä jumalanpalvelusmusiikissa 800-luvulla, ja keskiajan kuluessa kehittyi lukuisia erilaisia moniäänisen kuoromusiikin sävellystyyppejä ja koulukuntia. Soittimien käyttö lisääntyi 1300-luvulta alkaen, ja urkumusiikkia on säilynyt jo 1400-luvulta. (Tuppurainen 2003, 44–45.) Varsinkin kuoron merkityksen kasvu luultavasti kavensi solistisen laulun osuutta liturgiassa.

Suomessa katolisia messuja on toimitettu 1100-luvulta alkaen. Koska vain tuomiokirkoissa oli mahdollista viettää jumalanpalvelusta niin, että kaikilla sen aikaiseen messuun kuuluvilla moninaisilla tehtävillä oli oma kirkollisen hierarkian mukainen hoitajansa, pienemmissä kirkoissa oli tyytyminen pappiin ja alemman vihkimyksen saaneeseen avustajaan. Tätä avustajaa kutsuttiin Ruotsin ja Suomen alueella lukkariksi (ruots. *klockare*), koska muun muassa kirkonkellojen soitto oli hänen vastuullaan. Aluksi lukkari avusti pappia liturgian toimittamisessa, mikä edellytti vihkimystä hengelliseen säätyyn. Lukkarin hoidettavaksi jäi osa messun lauluosuuksista sittenkin, kun 1300–1400-luvuilla tehtävä siirtyi vähitellen maallikoille ja lukkarista tuli papin avustaja yhä enemmän myös jumalanpalveluselämän ulkopuolella. (Erkkilä 2003, 77–78.)

2.4 Reformaatio ja virren synty

Uudistaessaan jumalanpalveluselämää 1500-luvulla uskonpuhdistajat joutuivat tarttumaan myös aiempiin kirkkomusiikin käytäntöihin. Sveitsiläisten reformaattoreiden Ulrich Zwinglin ja Jean Calvinin kanta musiikkiin oli hyvin pidättyväinen. Zwingli ei hyväksynyt minkäänlaista jumalanpalvelusmusiikkia ja salli musisoinnin vain kotioiloissa, mutta Calvin kelpuutti yksiaänisen seurakuntalaulun, jos vain teksti oli Raamatusta. Martti Luther (1483–1546) sen sijaan piti musiikkia Jumalan luomislahjana, jolla oli monia hyviä ominaisuuksia. Hän hyväksyi jumalanpalveluskäyttöön sekä seurakunta-että kuorolaulun, kantilloinnin ja soitinmusiikin. Luther oli uudistuspyrkimyksissään melko maltillinen ja sisällytti messuun myös aiempaa latinankielistä ohjelmistoa. (Nissinen 2004b, 18; Tuppurainen 2006d.)

Vaikka kansankielistä virsilaulua oli ollut jo ennen Lutheria, se sai luterilaisuuden vaikutusalueella vahvan aseman ja liturgisen tehtävän. Luther sanoitti itse useita virsiä ja laati sävelmiä hyödyntäen myös tunnettujen laulujen melodioita. Seurakunnan virsilaulu tuli latinankielisen liturgisen materiaalin rinnalle, ja vähitellen kansankielinen aines syrjäytti latinan kielen messussa. (Tuppurainen 2003, 47 ja 2006d.) Myös kuoro-ohjelmistossa latina korvautui hitaasti kansankielellä. Solistista laulua liittyi ainakin suosittu kuoromusiikin sävellystyypin, tekstimotetin, alalajiin evankeliumimotettiin, joka voitiin liittää resitoidun Raamatun tekstin yhteyteen. (Tuppurainen 2003, 48.)

Kanttori-nimitys vakiintui luterilaisuuden piirissä 1500-luvun puolivälissä. Tehtävän hoitaminen edellytti yleensä yliopisto-opintoja, sillä siihen kuului laulunjohtamisen lisäksi myös musiikin teorian, latinan ja muiden aineiden opetusta kouluissa. Urkujen kehityksen vauhdittuminen 1500-luvulla johti kanttorin ja urkurin virkojen eriytymiseen. (sama, 47, 52.)

2.5 Barokkikauden kirkkomusiikin vokaaliteokset

Barokin aikana 1600–1700-luvuilla luterilainen kirkkomusiikki kukoisti erityisesti Saksan alueella, ja suuri osa nykyisestä kirkkomusiikin ohjelmistosta on peräisin tältä aikakaudelta (Nissinen 2004b, 18). Jumalanpalveluksessa esitettävän yksinlaulunkin kannalta monet barokin hengellisen vokaalimusiikin teostyyppit ovat merkittäviä, koska niihin kuului myös solistisia osia.

Tekstimotetin valtakausi liturgisessa kuoromusiikissa ulottui 1600-luvun puolelle. Keskeisen luterilaisen kirkkomusiikin säveltäjän Heinrich Schütz (1585–1671) tuotannossa yhdistyivät perinteinen polyfoninen motetti ja kenraalibassoon, solistiseen ja konsertoivaan esitystapaan pohjaava, uutta luova tyyli. (Haapasalo 1992, 4, 8; Tuppurainen 2003, 49.)

Kirkollisen kuoromusiikin kehitys eteni tekstimotetin kautta kohti kantaattia, jonka juuret olivat italialaisessa madrigaalityylisessä soolokantaatissa. Italialaisesta poiketen luterilaisessa kantaatissa oli myös kuorolla merkittävä osuus, eivätkä saksalaiset säveltäjät itse käyttäneet kantaatti-nimitystä teoksistaan. Dieterich Buxtehuden (1637–1707) kantaatteissa esiintyi jo myöhemmän kirkkokantaatin piirteitä, joihin kuuluivat myös yksinlaulua edustavat, oopperasta peräisin olevat muodot, kuten resitatiivi, aaria ja arioso. (Haapasalo 1992, 5; Tuppurainen 2007e.)

Kantaatin kehityksen huipentumaa edustaa kuitenkin Johann Sebastian Bach (1685–1750), joka oli myös kantaattisäveltäjänä erittäin tuottelias, varsinkin Leipzigin-kaudellaan. Bachin on mainittu säveltäneen viisi vuosikertaa kantaatteja, mikä tarkoittaisi noin kolmeasataa teosta. Näistä on tosin säilynyt vain kaksi kolmasosaa. Myös Bachin kantaatteissa on soolo-osia, ja muun muassa esimerkiksi *Wahrlich, wahrlich, ich sage euch*

(BWV 86) on täysin solistinen päätöskoraalia lukuun ottamatta. Koska solisteja on yksi jokaisesta neljästä äänialasta, kantaatti voidaan esittää kokonaan ilman varsinaista kuoroa. (Haapasalo 1992, 67, 78; Tuppurainen 2007c.)

Passio oli toinen tärkeä hengellisen vokaalimusiikin teostyyppi barokkiajalla. Keskiaikaista passioperinnettä jatkavan barokkipassion esityskokoonpanoon kuuluivat kantaatin tapaan solistit, kuoro ja orkesteri. Useat aikakauden säveltäjät sävelsivät passioita, ja esimerkiksi Bachin viidestä passiosta kokonaan säilyneet Matteus- ja Johannes-passio kuuluvat länsimaisen kirkkomusiikin keskeisimpään ohjelmistoon. (Tuppurainen 2003, 50 ja 2007d.)

Passion yläkäsite on 1600-luvun vaihteessa kehittynyt teostyyppi oratorio, joka oli ikään kuin Raamattuun tai muuhun kirkolliseen tekstiin perustuva ooppera, johon ei kuitenkaan liittynyt näyttämötoimintaa. Esimerkiksi Bachin aikalainen ja merkittävä oopperasäveltäjä Georg Friedrich Händel (1685–1759) sävelsi myös useita oratorioita. (Tuppurainen 2003, 50 ja 2007b.)

Latinankielinen vokaalimusiikki säilyi reformaation jälkeen pitkään kansankielisen rinnalla. Tästä hyvä esimerkki on, että vielä Bach sävelsi latinankielisiä vokaaliteoksia. H-mollimessussa hän käytti kantaatin tapaan aarioita, duettoja ja kuoro-osuuksia. (Tuppurainen 2003, 47 ja 2007c.) Vaikka kantaatit, messut, oratoriot ja passiot mielletään nykyään konserttimusiikiksi, ne olivat syntyessään jumalanpalveluksen yhteyteen tarkoitettua käyttömusiikkia. Jo Händelin oratoriot ovat kuitenkin esimerkki laajojen kirkkomusiikkiteosten siirtymisestä vähitellen jumalanpalveluksen ulkopuolelle. (Tuppurainen 2003, 54; Nissinen 2004b, 18.)

Barokin aikana sävellettiin myös pienimuotoisia yksinlauluja, joita usein kutsuttiin aarioiksi. Lauluihin liittyi yleensä kenraalibassosäestys ja niitä sisällytettiin myös virsikirjoihin. J. S. Bachin pojan Carl Philipp Emanuel Bachin hengellisten soololaulujen kokoelmaa *Geistliche Oden und Melodien* on pidetty tärkeänä 1800-luvun saksalaisen laulun edeltäjänä. (Tuppurainen 2007b, 2007e.)

2.6 1800-luvun romantiikka ja restauraation alkuvaiheet

1700-luvun kuluessa kirkkomusiikin ja kanttorin viran asema vähitellen heikkeni aikakauden aatteellisten virtausten, pietismin ja valistuksen, vaikutuksesta. Molemmat suuntauokset vastustivat edellisen vuosisadan leimallista puhdasoppisuutta sekä barokkityyliä, ja myös kirkkomusiikilta alettiin edellyttää helppotajuisuutta, kuitenkin arvokkuutta unohtamatta. Musiikin ja messun sisällön yhteyden vähitellen heikentyessä kirkkomusiikilla ei ollut enää luontevaa sijaa liturgiassa. Kuoro alkoi jäädä syrjään, joten Suomessa lukkarin ja urkurin tehtävät yhdistyivät 1800-luvun alussa, vaikka erillisiä urkureita olikin vielä tärkeimmissä kirkoissa. (Erkkilä 2003, 82; Tuppurainen 2003, 53.)

1800-luvun henkisen ilmapiirin keskeisiä ilmiöitä olivat romantiikka ja kansallisuusaate, jonka vaikutukset tuntuivat ympäri Eurooppaa. Romantiikkaan liittyi historiallisten esikuvien, kuten antiikin kauden ihannointia, ja luterilaisen kirkkomusiikin piirissä katsetta kohdistettiin taaksepäin barokin mestareihin. Esimerkiksi Bachin Matteus-passio esitettiin Felix Mendelssohn-Bartholdyn (1809–1847) toimeenpanemana vuonna 1829, ensimmäistä kertaa sen säveltäjän oman ajan jälkeen, mikä sysäsi liikkeelle vanhan musiikin harrastusta. Mendelssohnin oratoriot *Paulus*, *Elias* ja keskeneräinen *Christus* taas jatkoivat Händelin oratorioiden viitoittamaa perinnettä. (Tuppurainen 2003, 53, 55 ja 2007a.)

Myös toinen merkittävä 1800-luvun romantiikkaa edustava säveltäjä Johannes Brahms (1833–1897) sävelsi suurimuotoisia hengellisiä vokaaliteoksia, joista tunnetuin on saksankielisen sielunmessu (*Ein deutsches Requiem*). Hengellistä yksinlaulua Brahmsin tuotannossa edusti Raamatun teksteihin sävelletty laulusarja *Vier ernste Gesänge* (Neljä vakavaa laulua). Brahms ei kuitenkaan tarkoittanut teoksiaan liturgiseksi käyttömusiikiksi. (Tuppurainen 2007a.)

Vaikka liturgisen musiikin alennustila jatkui 1800-luvulla, seurakuntavirren asema oli vahva (Nissinen 2004b, 19). Suomessa virrenveisuuun liittyi kuitenkin sävelmistön hajanaisuudesta ja paikallisten lauluperinteiden korostumisesta johtuvia vaikeuksia, jotka johtivat 1800-luvun lopulla virsi- ja koraalikirjojen uudistukseen. (Erkkilä 2003, 83–84). Tällä välin lukkarin ominaisuuksista tärkein oli mahdollisimman kuuluva lauluääni, joka saattoi olla jopa ratkaiseva kriteeri virkanimityksissä (Pajamo & Tuppurainen 2004, 248–

249). Vuosisadan lopulla alkoi esiintyä liturgisen musiikin uudistamiseen tähtääviä restaurointipyrkimyksiä, jotka jatkuivat 1900-luvun puolella (Tuppurainen 2003, 54, 57).

Kanttoreiden koulutus Suomessa alkoi vuonna 1877, kun Turkuun perustettiin ensimmäinen lukkari-urkurikoulu, jonka lisäksi kouluja avattiin 1800-luvun lopulla myös Helsinkiin, Viipuriin ja Ouluun. Koulujen opetusohjelmiin kuului virsi- ja kuorolaulun lisäksi myös yksinlauluopintoja, ja vuonna 1882 toimintansa aloittaneessa Helsingin lukkari-urkurikoulussa oli jopa erillinen yksinlaulunopettaja. (Pajamo & Tuppurainen 2004, 251–257.)

2.7 1900-luvun uudistusten kautta kohti nykyhetkeä

1900-luvun alun musiikissa vallalla olleen suuntauksen, uusklassismin, vaikutukset ulotuivat myös kirkkomusiikkiin. Barokin esikuvien kohdistuva ihannoitu korostui entisestään, ja aikakauden säveltäjät hyödynsivät teoksissaan vanhoja sävellysmuotoja ja -tekniikoita. Luterilaisen Saksan alueella syntyi uudistusliikkeitä, jotka myötävaikuttivat virsisävelmien restaurointiin sekä kuoromusiikin ja urkujen uudistamiseen. Uudistus- ja restaurointiaatteet saivat jalansijaa myös Pohjoismaissa, ja Suomessa ne purkautuivat esiin lopullisesti 1950-luvulla, vaikka esimerkiksi vanhoja gregoriaanisia sävelmiä oli jo aiemmin otettu takaisin messusävelmistöihin. (Tuppurainen 2003, 55–56.)

1900-luvun jälkipuoliskolla suomalaisen kirkkomusiikin piirissä ovat vallanneet alaa vanhasta kirkkomusiikkiperinteestä ammentavien suuntausten lisäksi myös uudet virtaukset kuten gospelmusiikki, joka tarkoitti aluksi afro-amerikkalaista, mutta sittemmin myös muuta kevyttä hengellistä musiikkia. Myös kansanomaisen musiikki ja erilaiset etniset vaikutteet ovat olleet esillä. (sama, 58–59; Nissinen 2004b, 19.) Musiikkityökirjo tarjoaa uusia mahdollisuuksia myös hengellisen yksinlaulun saralla esimerkiksi ohjelmistoa valittaessa.

Suomalainen kirkkomusiikki on muuttunut hyvinkin perusteellisesti viime vuosikymmenien uudistusten myötä (Tuppurainen 2003, 57). Virsisävelmien restaurointi ja uudistus työ kulmineitui vuoden 1986 virsikirjaan, ja aivan 1900-luvun lopulla toimeenpantuun

laajaan jumalanpalvelusuudistukseen liittyi myös messusävelmistön uudistaminen (Erkkilä 2003, 90; Virsikirja 2009, 5). Nykyisen jumalanpalvelusmusiikin perusta on sisältölähtöisyydessä, minkä ansiosta musiikki jälleen kuuluu messuun sen olennaisena osana (Sariola 2003, 30–31).

1900-luvun kuluessa kanttorin toimenkuva on uudistunut ja koulutus syventynyt ja laajentunut (Tuppurainen 2003, 57). 2000-luvun taitteen koulutusuudistuksen jälkeen kanttorin virkaan kelpoistavan tutkinnon suorittaminen on ollut mahdollista Sibelius-Akatemiassa tai ammattikorkeakoulutasolla (Erkkilä 2003, 94). Koska kirkkomusiikin opiskelijoilla on halutessaan mahdollisuus syventyä opintojensa aikana nimenomaan lauluun, korkeatasoisen yksinlaulun esittämiseen kanttorin työssä ja siten myös jumalanpalveluksen yhteydessä on hyvät edellytykset.

3 YKSINLAULUN KÄYTTÖ JUMALANPALVELUKSESSA

3.1 Yksinlaululle sopivat kohdat jumalanpalveluksessa

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon Kirkkokäsikirjan ensimmäisessä osassa eli Jumalanpalvelusten kirjassa on jumalanpalvelusten kaavojen yhteydessä määritelty, millaista musiikkia kussakin kaavan kohdassa voidaan käyttää. Kirkkokäsikirjan ohjeistuksen lisäksi jumalanpalveluksen musiikin valintaan löytyy ohjeita kirkkohallituksen julkaisemasta Jumalanpalveluksen oppaasta (Palvelkaa Herraa iloiten).

Yksinlaulun käytön mahdollisuutta ei tarjota erikseen Kirkkokäsikirjassa, mutta Jumalanpalveluksen oppaassa yksinlaulu on mainittu yhtenä vaihtoehtona vastausmusiikin ja ehtoollisen vieton yhteydessä (Jumalanpalveluksen opas 2009, 12, 109). Lisäksi Kirkkokäsikirjan kaavoissa on useita muita kohtia, joihin soveltuvat musiikkivaihtoehdot on määritelty niin, ettei soololaulu ainakaan rajaudu niiden ulkopuolelle.

Seuraavaksi tarkastelen mahdollisia paikkoja yksinlaulun käytölle erityisesti messun, mutta myös sanajumalanpalveluksen ja perhemessun kaavoissa (katso liite 2), koska tämän opinnäytetyön empiriaosan materiaali koostuu näistä kolmesta jumalanpalvelustyyppistä. Suluissa oleva kohta otsikon yhteydessä viittaa nimenomaan messun kaavaan.

Solistista laulua voidaan käyttää harkinnanvaraisesti muissakin kuin alla luetelluissa kohdissa varsinkin, jos Kirkkokäsikirjan ohjeita ei tulkita rajoittavasti. Esimerkiksi tutkimisani jumalanpalveluksissa messun päätösmusiikkina on käytetty säestettyä yksinlaulua kahteenkin otteeseen (14a ja 27b), vaikka käsikirja tarjoaakin päätösmusiikin vaihtoehtoisiksi vain virttä, kuorolaulua ja soitinmusiikkia (Jumalanpalvelusten kirja 2000, 39).

Alkuvirren tilalla (kohta 1)

Kirkkokäsikirjan mukaan messun alkuvirren voi korvata kuorolaulun tai soitinmusiikin lisäksi psalmilla (sama, 18). Tämän ohjeistuksen perusteella yksinlaulua voitaisiin siis

käyttää alkuvirren tilalla, jos se valitaan psalmin toteutustavaksi. Yksinlaulun käytöstä psalmin toteuttamisessa on tarkemmin kohdassa 3.2.

Alkuvirressä tulisi huomioida kuluva kirkkovuoden aika ja valita virsi jumalanpalveluksen aiheen mukaan (Jumalanpalveluksen opas 2009, 2, 107). Tämä vaatimus voidaan ulottaa koskemaan myös alkuvirren tilalla käytettävää musiikkia, ja mikäli käytetään päivän psalmia, ajankohtaisuuden tavoite tulee automaattisesti täytettyä. Jumalanpalveluksen alku on myös historiallinen psalmin paikka, sillä varhaiskeskiajalta lähtien antifoninen johdantopsalmi (*introitus*) aloitti messun (Vatanen 2003, 103). Nykykäytännössä varsinainen psalmin paikka on messun kaavan kohta 5.

Alkuvirren poisjääminen herättää tehokkaasti siihen tottuneen seurakunnan huomion. Varsinkin paastonajan jumalanpalveluksissa alkuvirren korvaaminen esimerkiksi juuri psalmilla voi olla toimiva ratkaisu ja korostaa kirkkovuoden ajankohdan itsetutkiskelevaa ja mietiskelevää luonnetta. (Valtasaari 2003, 362; Vatanen 2003, 105.)

Alkuvirsi on myös sanajumalanpalveluksen ja perhemessun ensimmäinen kohta, jonka vaihtoehtoiseen musiikilliseen toteutukseen annetaan Kirkkokäsikirjassa samat ohjeet kuin messunkin kaavassa. Perhemessussa voidaan lisäksi käyttää myös perhejumalanpalveluksen psalmivuorolaulua. (Jumalanpalvelusten kirja 2000, 42, 62.)

Päivän psalmina (kohta 5)

Psalmin paikka on messun johdanto-osassa yhteisen ripin jälkeen. Kohta on valinnainen ja psalmi voidaan jättää myös pois, mutta Jumalanpalveluksen oppaassa suositellaan sen käyttöä varsinkin, jos rippi tulee vasta saarnan jälkeen, missä on sille toinen mahdollinen paikka. Jos alkuvirren tilalla käytetään päivän psalmia, kohta 5 jää kuitenkin pois. (Jumalanpalveluksen opas 2009, 6–7.)

Psalmi on mahdollista jakaa useampaan osaan ja esittää osittain esimerkiksi vastausmusiikkina tai ehtoollisen aikana, kunhan molempiin kohtiin saadaan tekstistä ehjä kokonaisuus (sama). Tätä vaihtoehtoa ei tosin yleensä ole mahdollista hyödyntää silloin, kun käytetään psalmista sävellettyä yksinlaulua.

Sanajumalanpalveluksessa tai perhemessussa varsinaista psalmin paikkaa ei ole, mutta ensin mainitussa kohta 5 on virsi, joka on mahdollista korvata soitinmusiikilla, psalmilla tai laululla (Jumalanpalvelusten kirja 2000, 44). Psalmi voidaan siis toteuttaa solistisesti laulaen tässä kohtaa myös sanajumalanpalveluksessa, mutta sen lisäksi kyseeseen tulee myös muu yksinlaulu, koska Kirkkokäsikirjassa ei ole sen tarkemmin määritelty laulun esityskokoonpanoa.

Vastauksena (kohta 10)

Kohta 10 on vastaus ensimmäiseen eli Vanhan testamentin lukukappaleeseen. Yleensä vastaus on musiikkia, mutta se voi olla myös hiljaista mietiskelyä. Vastausmusiikin toteuttamiseen annetaan Kirkkokäsikirjassa ja Jumalanpalveluksen oppaassa useita vaihtoehtoja, ja jälkimmäisessä jopa mainitaan yksinlaulu erikseen. (Jumalanpalveluksen opas 2009, 12–13.)

Vastauksena voidaan käyttää myös psalmia. Psalmi onkin perinteinen vastausvaihtoehto, sillä messun sanaosassa on laulettu psalmeja lukukappaleiden välillä jo alkukirkon aikana (Kotila 2004, 200). Vanhan testamentin lauluna psalmi on myös luonteva vastaus Vanhan testamentin tekstiin, vaikka jakeiden sisällöllä ei aina olisikaan selvää yhteyttä. (Valtasaari 2003, 365). Vastaus on se messun kohta, jossa käytetään luultavasti eniten liturgian ja virsikirjan ulkopuolista materiaalia, mutta vastausmusiikkia valittaessa on syytä pitää mielessä, että sen tulee nimensä mukaisesti vastata tai liittyä jotenkin edellä luettuun tekstiin. Hyvä keino on käyttää edeltävään Raamatun kohtaan sävellettyä tekstimusiikkia (sama).

Perhemessussa vastausta ei ole lainkaan, mutta sanajumalanpalveluksen kaavassa se on valinnaisena, kuten sitä edeltävä lukukappalekin. Sanajumalanpalveluksessa vastaus on kohdassa 8 ja luetellut musiikkivaihtoehdot samat kuin messun vastaavassa kohdassa. (Jumalanpalvelusten kirja 2000, 45.)

Virren tilalla (kohta 14)

Evankeliumin ja saarnan välissä voidaan laulaa perinteinen saarnavirsi, mutta nykyisessä messun kaavassa tämä kohta on valinnainen ja voi jäädä myös pois (Vatanen 2003, 130).

Jumalanpalveluksen oppaassa suositellaankin mieluummin siirtymistä suoraan saarnaan evankeliumin jälkeen, jotta saarnan yhteys edeltävään tekstiin korostuu. Virren tilalla voidaan esittää myös muuta musiikkia, joten yksinlaulun käyttäminen on kuitenkin mahdollista tässä kohdassa. (Jumalanpalveluksen opas 2009, 16.)

J. S. Bachin aikana Leipzigissa messun päämusiikki eli kantaatti tai sen ensimmäinen osa oli tällä paikalla ennen saarnaa. Mikäli jumalanpalveluksen yhteydessä halutaan esittää pyhäpäivään liittyvä kantaatti kokonaan tai osittain, se voidaan siis perinteen valossa sijoittaa saarnavirren paikalle tai vaihtoehtoisesti kohtaan 17, joka myös kuuluu saarnan yhteyteen. Kantaatteihin sisältyvät aariat seisahtuvat evankeliumin tekstin äärelle ja mahdollistavat yksinlaulun perustellun käytön tässä kohtaa. (Valtasaari 2003, 368; Vatanen 2003, 131.)

Sanajumalanpalveluksessa saarnavirren paikka on kohta 12, ja sen toteutusta koskevat samat ohjeet kuin messussa (Jumalanpalvelusten kirja 2000, 46). Perhemessun kaavassa tätä kohtaa ei ole.

Virren tilalla (kohta 17)

Saarnan ja uskontunnustuksen jälkeen messun kaavassa on toinen valinnainen virsi, mutta sen tilalla voidaan käyttää muutakin musiikkia, siis myös yksinlaulua. Jumalanpalveluksen oppaan mukaan tämä on saarnan päätösvirsi ja sen tulisi vastata kuultuun saarnaan, ja sama sisältövaatimus lienee hyvä huomioida myös tällä paikalla käytettävän laulun valinnassa. (Jumalanpalveluksen opas 2009, 18.) Kuten edellisen kohdan yhteydessä todettiin, tämä on toinen sopiva paikka kantaatille tai sen osalle.

Perhemessun kaavassa tätä virttä vastaa kohta 13, joka on myös valinnainen ja voidaan korvata muulla musiikilla. Sanajumalanpalveluksessa uskontunnustusta seuraa ei-valinnainen virsi (kohta 15), jonka aikana kolehti voidaan kerätä. Tämänkin virren sijasta on mahdollista käyttää muuta musiikkia, joten yksinlaulua voidaan siis käyttää tällä paikalla kaikissa kolmessa jumalanpalvelustyypissä. (Jumalanpalvelusten kirja 2000, 47, 71.)

Esirukouksen yhteydessä (kohta 18)

”Esirukouksen yhteydessä tai ennen sitä ilmoitetaan kastetut, kuulutetut tai avioliiton solmineet ja kuolleet. Ilmoituksiin voidaan liittää musiikkia - -” (sama, 27). Perinteisesti musiikkia käytetään kuolleiden lukemisen jälkeen. Niin sanotun kuolleen kiitosmusiikin käsite esiintyy ensimmäistä kertaa jo vuoden 1694 kirkkokäsikirjassa, jossa on käytetty ilmausta ”kiitos kuolleitten edestä” (Vatanen 2003, 136). Nykykäytännössä musiikkia voidaan niin haluttaessa kuitenkin liittää myös muihin esirukouksen yhteydessä luettaviin ilmoituksiin. Koska Kirkkokäsikirjassa ei määritellä musiikkia sen tarkemmin, käytettävä kappale voi olla yksinlaulu.

Esirukous kuuluu myös sanajumalanpalvelukseen ja perhemessuun (kohdat 16 ja 14). Ilmoituksiin voidaan liittää musiikkia samalla tavalla kuin messussakin. (Jumalanpalvelusten kirja 2000, 48, 71.)

Ehtoollisella (kohta 24)

Ehtoollisen vietto on toinen kohta, jonka yhteydessä Jumalanpalveluksen opas erikseen mainitsee yksinlaulun soveltuvana musiikin lajina. Ehtoollisen aikana käytettävän musiikin tulisi aiheeltaan liittyä joko ehtoollisen sisältöön, pyhäpäivään tai kuluvaan kirkkovuoden aikaan. Lisäksi Jumalanpalveluksen oppaassa suositellaan ehtoollisen kiitosluonteen huomioimista ehtoollismusiikkia suunniteltaessa. Aiempien mainittujen kohtien lisäksi myös ehtoollinen on perinteinen paikka psalmille. (Jumalanpalveluksen opas 2009, 30, 109.)

Perhemessun ehtoollisella (kohta 20) käytettävään musiikkiin pätevät samat ohjeet ja periaatteet kuin messunkin ehtoollismusiikkiin (Jumalanpalvelusten kirja 2000, 76). Sanajumalanpalveluksessa ei ehtoollista luonnollisestikaan vietetä.

Vuorovirressä

Solistista laulua voidaan hyödyntää myös vuorovirren toteutuksessa. Mikä tahansa jumalanpalveluksen virsistä voi olla vuorovirsi, mutta erityisen suositeltavaa vuorottelun

käyttö on päivän virressä, jonka historiallinen esikuva on musiikillisesti rikas keskiaikainen graduale-psalmi (Jumalanpalveluksen opas 2009, 13–14). Seurakunnan säkeistöjen kanssa vuorotteluun voidaan käyttää kuoro- ja urkusäkeistön ohella myös soolosäkeistöä, joka voidaan toteuttaa yksinlauluna tai soolosoittimella (Hekkala 2012, 21, 38).

3.2 Yksinlaulun käyttö psalmin toteutuksessa

Psalmi voidaan esittää puhtaasti yksinlauluna, mutta sen laulamiseen on perinteisesti kuulunut vuorottelu. Antifonisessa eli vuorokuoroisessa laulutavassa esilaulaja voi vuorotella toisen laulajan tai kuoron kanssa. Antifonisesti toteutettu psalmi alkaa antifonilla, joka myös toistetaan aivan lopuksi. Vuorottelua käytetään psalmijakeissa, joita seuraa Pienen kunnian -säkeistö. Seurakunta voi osallistua psalmiin laulamalla Pienen kunnian varsinkin, jos psalmin muuten esittää esilaulaja. (Vatanen 2003, 104; Jumalanpalveluksen opas 2009, 7.)

Responsoriseen eli kertosäkeiseen toteutustapaan yksinlaulua voidaan sisällyttää siten, että esilaulaja kantilloi psalmitekstin ja kuoro tai seurakunta laulaa kertosäkeen (Vatanen 2003, 104). Jumalanpalveluksen oppaassa pidetään päivän psalmin (kohta 5) yhteydessä responsorista toteutustapaa hyvänä seurakunnan osallistumisen kannalta. (Jumalanpalveluksen opas 2009, 7.) Jos taas halutaan käyttää kuoroa psalmin toteuttamiseen, mutta koko tekstin kantilloiminen on sille liian vaivalloista, kuoro voi laulaa vain kertosäkeen yksin- tai moniäänisesti. (Valtasaari 2003, 363.)

Vaikka psalmin laulamissa usein käytetään vuorottelua ja vähintään kuoro saatetaan kokea välttämättömäksi psalmin toteuttamiseen, laulaja voi kuitenkin esittää koko psalmin myös yksin (Alasaarela & Rautakoski 2009, 9, 24). Laulaja voi kantilloida psalmin jotakin psalmikaavaa käyttäen tai laulaa psalmin tekstin pohjalta sävelletyn tavallisen yksinlaulun. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon Sakasti.fi-palvelun internetsivuilla on luettelo kirkkovuoden ajankohtaan sopivasta proprium-musiikista, joka sisältää useita esimerkkejä yksinlauluksi sävelletyistä psalmeista. Tätä tyyppiä edustaa myös eräässä videoaineiston jumalanpalveluksessa (12b) käytetty Ahti Sonnisen säveltämä *Herra, sinun armosi ulottuu taivaisiin* (Viisi laulua Raamatun sanoihin 1957).

3.3 Yksinlaulun soveltuminen jumalanpalveluskäyttöön

Yhteislaulu, liturginen dialogi ja esitys ovat jumalanpalvelusmusiikin kolme tyyppiä, joista tämä opinnäytetyö keskittyy viimeksi mainittuun. Yksinlaulun käyttöön jumalanpalveluksessa on joskus liittynyt huoli siitä, että huomio kiinnittyy laulajaan laulun sisäl-
lön sijaan tai että tilanne muistuttaa liikaa konserttia. Kuitenkin myös urkumusiikki ja kuorolaulu lukeutuvat samalla lailla esitettyyn jumalanpalvelusmusiikkiin, ja myös saar-
nassa puhujan persoonana tulee väistämättä esiin. Laulajien lukumäärää olennaisempaa on-
kin laulun liturginen sisältö. (Valtasaari 2003, 374–375; Haapasalo 2004, 113.)

Luterilaisessa teologiassa musiikki nähdään Jumalan luomislahjana, joka edistää ihmisen yhteyttä omaan sisimpään, toisiin ihmisiin ja Jumalaan. Yhteisöllisyys on siis jumalan-
palvelusmusiikin tärkeä ulottuvuus, mutta sen ei tarvitse tarkoittaa, ettei yhteisön jäsenten erilaisia lahjoja voisi hyödyntää. Tältä osin jumalanpalveluksen yhteisöllisyyden käsite onkin avartunut. (Valtasaari 2003, 375; Nissinen 2004a, 23) Varsinkin kun käytettävissä ei ole kuoroa, voi soololaulu tuoda eloa jumalanpalveluksen musiikilliseen toteutukseen.
”Käyttäkäämme siis parhaita musiikkivoimiamme!” (Pekkanen 2009, 106.)

4 YKSINLAULUN KÄYTTÖ TURUN JA OULUN TUOMIOKIRK- KOJEN JUMALANPALVELUKSISSA ADVENTISTA HELLUN- TAIHIN KIRKKOVUONNA 2013–2014

Tutkin opinnäytetyöni empiirisessä osuudessa yksinlaulun käyttöä Turun ja Oulun tuomiokirkkoseurakuntien jumalanpalveluksissa. Tutkimuksen aineisto koostuu Oulun tuomiokirkkoseurakunnan Virtuaalikirkko-palvelun (www.virtuaalikirkko.fi) videoarkiston tallenteista. Arkistossa voi katsoa kokonaisuudessaan Turun ja Oulun tuomiokirkoissa toimitettuja jumalanpalveluksia. Koska halusin tutkittavan materiaalin olevan mahdollisimman tuoretta mutta silti kattavan kirkkomme kolme tärkeintä juhlaa eli joulun, pääsiäisen ja helluntain, valikoitui havainnoitavaksi kuluvan kirkkovuoden (2013–2014) adventin ja helluntain välinen aika.

Havaintoja tehdessäni tarkkailin ensinnäkin sitä, käytettiinkö jumalanpalveluksessa ylipäätään yksinlaulua. Jos laulua käytettiin, kiinnitin huomiota myös mahdolliseen säästykseen, laulun esittäjään ja laulun paikkaan kaavassa. Varsinaisen yksinlaulun lisäksi havainnoitavia asioita olivat muun muassa erillisen urkurin ja musiikin toteutukseen osallistuvan mahdollisen avustajan, kuten kuoron, läsnäolo jumalanpalveluksessa.

Koska halusin tehdä analyysiä myös ohjelmistosta, pyrin myös tunnistamaan esitetyt kapaleet. Tämä onnistuikin lähes kaikkien laulujen kohdalla, ja vain yksi Turussa (14a) käytetty psalmin laulukaava jäi tuntemattomaksi. Tunnistustyössäni käytin apuna varsinkin virsikirjaa ja Juha Hakulisen toimittamaa *Hartaisiin hetkiin* -yksinlaulukokoelmaa.

Havainnoinnin tuloksiin voi tutustua tämän luvun lisäksi työn liiteosassa (liite 1), johon myös olen viitannut ajoittain tekstin yhteydessä. Jokaisella tutkimusmateriaaliin kuuluvalla jumalanpalveluksella on oma koodi, joka muodostuu pyhäpäivään viittaavasta numerosta ja toimituspaikkaan viittaavasta kirjaimesta. Kirjain a tarkoittaa Turun ja kirjain b Oulun tuomiokirkossa toimitettua jumalanpalvelusta.

4.1 Havainnoinnin tulokset ja analyysi

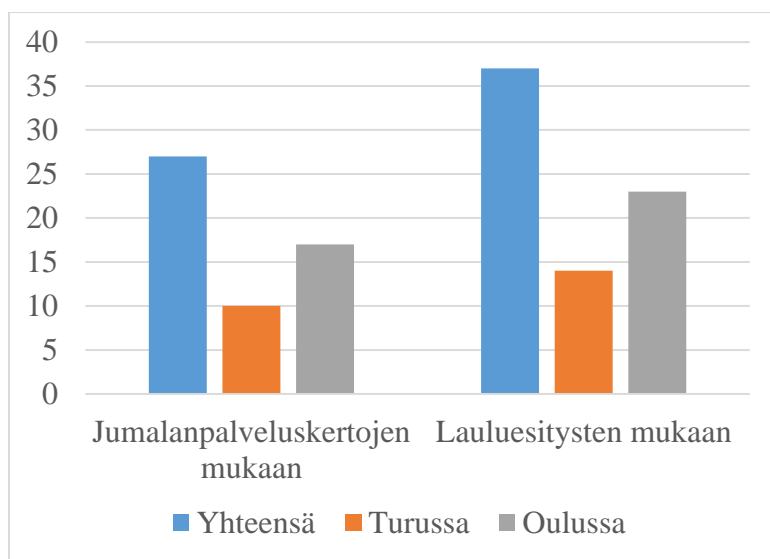
4.1.1 Aineiston koostumus

Tutkimusaineisto koostuu 57 jumalanpalveluksesta, joista 50 on messuja ja 7 sanajumalanpalveluksia. Messuista yksi on perhemessu ja neljä ordinaatiomessuja, joihin liittyy papiksi tai diakoniksi vihkiminen. Jumalanpalveluksista 28 toimitettiin Turussa ja 29 Oulussa. Kaikki Turun jumalanpalvelukset olivat messuja, mutta Oulun aineisto koostuu 22 messusta ja mainituista 7 sanajumalanpalveluksesta.

Turun tuomiokirkon arkistosta löytyivät havainnoidun ajanjakson joka sunnuntain jumalanpalvelukset, mutta Oulun videoista puuttui tammikuun kolmas sunnuntai. Toisaalta Oulun tuomiokirkosta oli kuitenkin saatavilla Turun aineistosta puuttuvat, viikolla toimitetut itsenäisyyspäivän ja kiirastorstain jumalanpalvelukset.

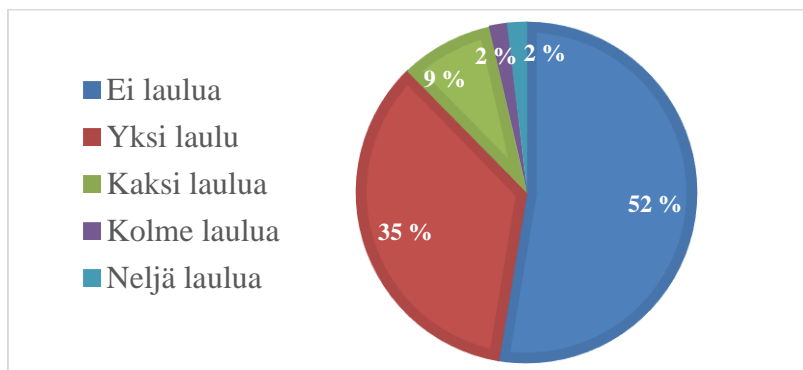
4.1.2 Yksinlaulun esiintyminen aineistossa

Yksinlaulua esitettiin 27 jumalanpalveluksessa eli ei aivan puolessa kokonaismäärästä. Erillisiä lauluja oli 33, joita esitettiin kaikkiaan 37 kertaa – muutamia siis useampaan otteeseen. Yksinlaulun käytön määrälliset suhteet Oulussa ja Turussa käyvät ilmi kuvio 1.

KUVIO 1. Yksinlaulun määrällinen esiintyminen aineistossa.

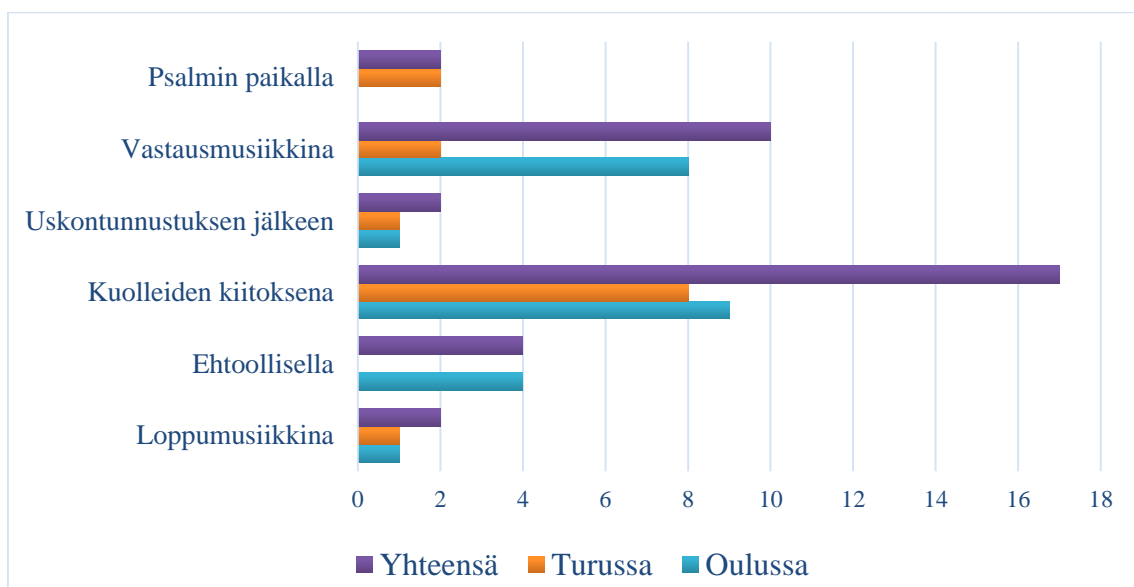
Yleensä lauluja oli vain yksi, mutta enimmillään jopa neljä jumalanpalvelusta kohti (katso kuvio 2). Kokonaan esitettiin 21 laulua, ja lopuista kuudestatoista laulusta, joista yhdeksän oli virsikirjasta, 1–2 säkeistöä. Vain yksi yksinlauluna käytetty virsi laulettiin kokonaan.

KUVIO 2. Jumalanpalvelusten prosenttiosuudet laulujen lukumäärän mukaan.

4.1.3 Yksinlaulun kohdat aineiston jumalanpalveluksissa

Yksinlaulua esiintyi tutkimusaineiston jumalanpalveluksissa kuudella eri paikalla (katso kuvio 3). Suosituinta yksinlaulun käyttö oli esirukouksen yhteydessä kuolleiden kiitosmusiikkina sekä vastausmusiikkina. Muilla paikoilla laulua käytettiin vain kymmenen kertaa 37:stä.

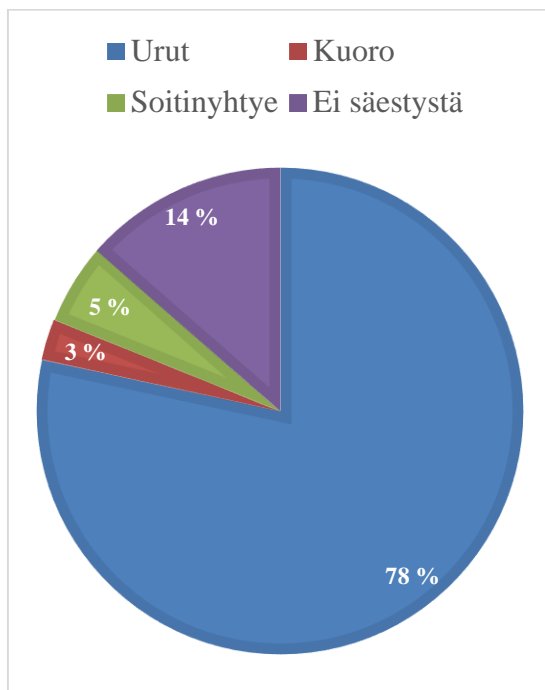
KUVIO 3. Laulujen määrä kullakin jumalanpalveluksen kaavan paikalla.

Turussa yksinlaulua esitettiin ylivoimaisesti eniten esirukouksen aikana – useammin kuin muilla paikoilla yhteensä. Oulussa yksinlaulu jakaantui tasaisemmin kuolleiden kiitosmusiikin ja vastausmusiikin kesken. Psalmin paikalla laulua oli vain Turussa, ehtoollisen aikana taas ainoastaan Oulussa.

4.1.4 Laulujen esittäjät ja säestys

Yksinlaulun esitti useimmiten kanttori, yhteensä 33 kertaa. Neljä kertaa solistina toimi vieraileva laulaja, joka yhdessä jumalanpalveluksessa (12b) johti myös avustavaa kuoroa. Vain kymmenessä jumalanpalveluksessa, joista kaikki toimitettiin Oulussa, ei ollut erillistä kanttoria ja urkuria. Näistä neljässä oli kuitenkin siitä huolimatta yksinlaulua.

Yksinlauluun liittyi useimmiten urkusäestys, mutta myös kuoroa ja soitinyhtyettä käytettiin säestyksessä muutamaa otteeseen (katso kuvio 4). Kolmessa laulussa ei ollut urkurin puuttumisesta johtuen erillistä säestäjää, vaan laulaja myös säesti itseään uruilla. Kaikki Turun tuomiokirkossa esitetyt laulut säestettiin, mutta Oulussa säestystä ei ollut lainkaan viidessä laulussa, joista neljä oli virsiä.

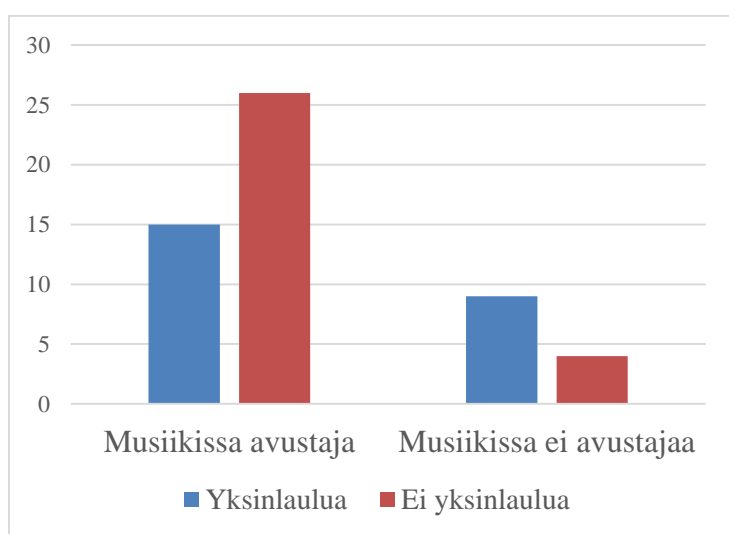
KUVIO 4. Laulujen prosenttiosuudet säestyssoittimen tai -kokoontulon mukaan.

4.1.5 Avustajan osallistuminen ja vaikutus yksinlaulun käyttöön

Havaintomateriaalin 57 jumalanpalveluksesta jopa 44:ssä musiikin toteuttamiseen osallistui avustaja. Ylivoimaisesti useimmin avustamassa oli kuoro, joka oli läsnä 37 jumalanpalveluksessa. Näistä osassa oli kuitenkin mukana myös muita avustajia. Lisäksi Turussa neljässä jumalanpalveluksessa oli mukana soitinyhtye, kolmessa yksittäinen soittaja ja yhdessä soitinduo. Vieraileva laulaja tai laulajia oli Turussa avustamassa kerran ja Oulussa kahdesti. Vain kolmesta jumalanpalveluksesta toimitettiin kokonaan ilman musiikkiavustajaa.

Muutamaan jumalanpalvelukseen osallistui samanaikaisesti useampia erillisiä avustavia tahoja. Näistä huomionarvoinen on erityisesti Turun tuomiokirkossa toimitettu messu (27a), jota avustamassa oli kuoro, kaksi solistia ja soitinyhtye. Jumalanpalveluksessa esitettiin osia J. S. Bachin kantaatista *Bleib bei uns, denn es will Abend werden* (BWV 6).

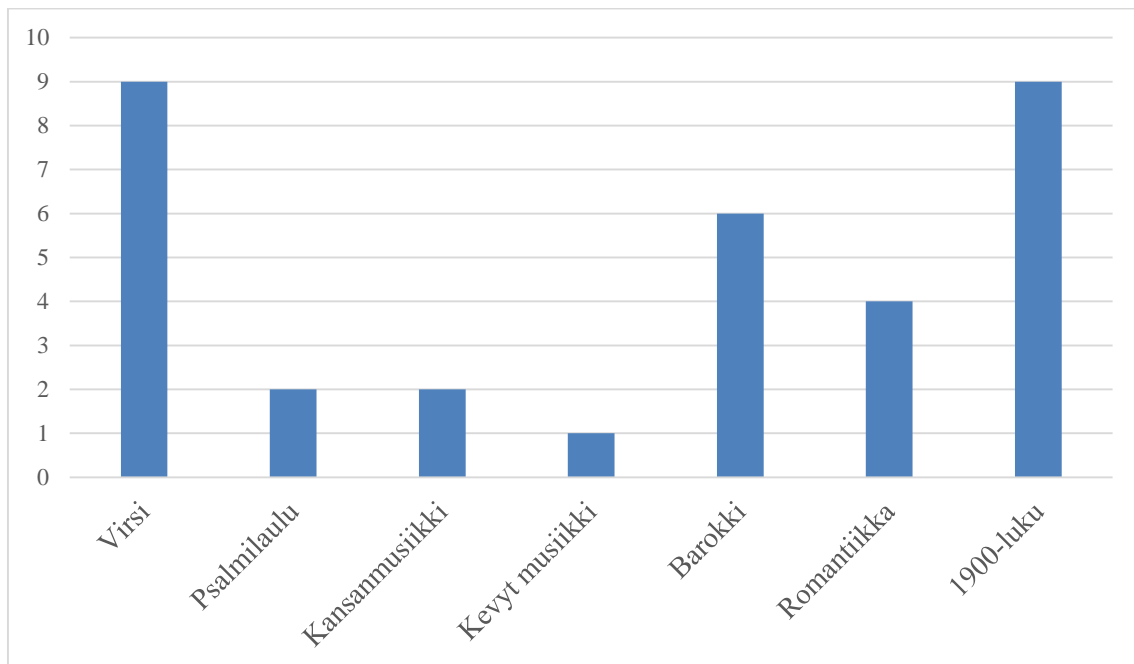
Kuvio 5 esittelee avustajan läsnäolon vaikutusta yksinlaulun käyttöön. Kaavion ulkopuolelle on jätetty ne kolme jumalanpalvelusta, joissa avustajien joukossa oli nimenomaan laulaja tai laulajia. Jumalanpalveluksissa, joiden musiikin toteuttamiseen osallistui avustaja, oli lähes kaksi kertaa yleisempää, ettei yksinlaulua käytetty, kuin että sitä käytettiin. Avustajattomissa jumalanpalveluksissa taas yksinlaulun esiintyvyyden suhde oli päinvastainen. Ainoastaan neljässä jumalanpalveluksessa ei ollut avustajaa eikä myöskään yksinlaulua.

KUVIO 5. Avustajan vaikutus yksinlaulun esiintyvyyteen.

4.1.6 Lauluohjelmiston analyysi

Havaintomateriaalin jumalanpalveluksissa käytetyt 33 erillistä laulua voidaan jakaa karkeasti kolmeen tyyppiin: virsi- ja psalmilauluun (11 laulua), länsimaiseen taidemusiikkiin (19) ja muita tyylejä edustavaan musiikkiin (3 laulua). Kuviossa 6 laulut on eritelty vielä tarkempiin kategorioihin.

KUVIO 6. Erillisten laulujen määrä ohjelmistossa teostyyppin, tyylilajin tai aikakauden mukaan.

Päivän psalmi esiintyi yksinlauluna kolmessa jumalanpalveluksessa, ja erilaisia toteutus-tapoja oli kaksi. Kahdesti psalmi soolokantilloitiin varsinaisella psalmin paikalla ja kerran se esitettiin vastausmusiikkina klassisen yksinlaulun muodossa.

Kun virsi- ja psalmimateriaali jätetään tarkastelun ulkopuolelle, on tutkimusaineistossa lauluja viideltätoista eri säveltäjältä, joista kymmenen on suomalaisia. Useimmilta sävel-täjiltä on aineistossa käytetty vain yhtä, mutta G. F. Händeliltä ja Ahti Sonniselta kahta ja J. S. Bachilta jopa neljää laulua.

Yksinlaulun esityskieli oli useimmiten suomi. Kaksi laulua esitettiin saksaksi, yksi lati-naksi ja yksi osittain latinaksi, osittain suomeksi (14a).

4.2 Johtopäätökset

Yksinlaulun käyttötavoissa oli säästyksen, ohjelmiston ja laulun paikan osalta jonkin verran vaihtelua Turun ja Oulun välillä, mutta eroavaisuudet eivät olleet kovin merkittäviä. Oulun tuomiokirkossa yksinlaulua käytettiin kuitenkin selvästi enemmän sekä laulua sisältävien jumalanpalvelusten että yksittäisten lauluesitysten määrää tarkasteltaessa. Tähän on tutkimustuloksista vaikea löytää muuta selitystä kuin yksittäisten kanttoreiden mieltymykset, mitä yksinlaulun esittämiseen tulee. Esimerkiksi molemmissa kirkoissa jumalanpalvelukseen osallistui jokin avustava taho jotakuinkin yhtä usein.

Tutkimusaineiston jumalanpalveluksissa käytettiin yksinlaulua varsin paljon – varsinkin kun huomioidaan, kuinka usein kuoroja ja muita avustajia oli käytettävissä musiikin toteutukseen. Vaikka avustajien osallistuminen vaikuttikin yksinlaulun käyttöä vähentävästi (paitsi luonnollisesti avustajan ollessa laulaja), kuoro- ja soitinmusiikin rinnalla samassa jumalanpalveluksessa käytettiin yksinlauluakin useaan otteeseen.

Koska osa lauluista oli säästyksettömiä ja laulajat pystyivät myös säestämään itseään, urkurin tai muun erillisen säestäjän puuttuminen ei myöskään ollut este yksinlaulun esittämiselle. Lisäksi myös kuoron ja soitinyhtyeen käyttö laulun taustalla (12b ja 27a) muistutti, ettei urkujen käyttö säästyksessä ole mikään välttämättömyys, vaikka urkusäestystä hyödynnettiinkin useimmissa havainnointimateriaalin yksinlauluissa.

Solistista laulua käytettiin jumalanpalveluksessa monissa eri kohdissa, ja kolmannessa pääluvussa kartoittamistani paikoista ainoastaan alku- tai saarnavirren tilalla ei yksinlaulua esiintynyt aineistossa. Enimmäkseen laulun käyttö kuitenkin painottui vain muutamaan kohtaan. Tämä saattaa ehkä olla osoitus lievästä maneerimaisuudestakin, mutta selittyy myös enimmäkseen sillä, että kaikista mahdollisista laulun paikoista osa on yksinlaulun kannalta luontevampia, kun taas osaan liittyy sen sopivuutta rajoittavia tekijöitä. Hyvä esimerkki on juuri saarnavirren kohta, koska Jumalanpalveluksen opas suosittelee evankeliumin ja saarnan yhteyden korostamista (Jumalanpalveluksen opas 2009, 16). Tämä huomio koskee tosin muutakin samalla paikalla käytettävää musiikkia.

Tutkimusaineistossa esitetty ohjelmisto kattoi varsin laajan tyylien ja aikakausien kirjon, joskin esimerkiksi kevyempää suuntausta edusti vain yksi laulu, Pekka Simojoen säveltämä *Sanan anna koskettaa* (14a). Barokkimusiikki oli kuudella laululla melko hyvin edustettuna, mutta sen säveltäjät rajoittuivat perinteisiin Bachiin ja Händeliin.

1900-luvulla sävellettyä musiikkia käytettiin runsaasti, mutta ainoastaan Oulussa. Monien laulujen sävelkieli oli lisäksi niin perinteistä, että ne olisi voinut kuviossa 6 lukea myös romantiikkaan kuuluviksi, eikä tyyliltään erityisen moderni ole aineistoon sisällyvistä lauluista yksikään – eniten ehkä Jaakko Hulkkosen virsitekstiin säveltämä teos *Kun Herra vain mua paimentaa* solistille ja kuorolle (12b).

Tekstin sisällölle Jumalanpalveluksen oppaassa asetetut vaihtelevat tavoitteet (vrt. luku 3) toteutuivat melko hyvin. Yksinlauluna käytetyistä virsistä kolme oli suoraan pyhäpäivänsä päivän virreksi suositeltavien virsien listalta ja muutkin oli valittu joko päivän aiheeseen, kirkkovuoden aikaan tai kaavan kohtaan sopivasti. Erityisen oivaltavaa oli erään päivän virsi -ehdotuksen viidennen säkeistön käyttö kuolleiden kiitosmusiikkina, jossa näin yhdistyivät ajankohtaisuus ja kaavan kohdan sisältötavoitteet (8a).

Myös virsikirjan ulkopuoliset laulut varsinkin vastausmusiikin paikalla oli usein valittu hyvin päivän aiheen näkökulmasta. Hyviä esimerkkejä ovat vaikkapa F. Schubertin Ave Marian käyttö Marian ilmestyspäivän (18b) vastausmusiikkina ja C. Franckin Panis angelicuksen suomenkielinen esitys (Leivästä enkelten) sunnuntaina, jonka aihe on elämän leipä (19b). Kiintoisaa on, että molemmat tekstit edustavat itse asiassa katolista perinnettä, joten tutkimusaineiston lauluohjelmisto on siten pieneltä osin myös ekumeenista. Pyhäpäivän aiheeseen itsestään nivoutuva päivän psalmi toteutettiin yksinlaulun keinoin vain muutaman kerran. Tämä johtunee osittain siitä, että psalmin kohta kaavassa ei tosiaan ole pakollinen, mutta toisaalta myös kuoro lauloi psalmin useassa jumalanpalveluksessa.

Yksittäisten lauluesitysten teknisen ja taiteellisen tason arviointi on väistämättä hyvin subjektiivista, joten en havaintoja tehdessäni siihen juurikaan pyrkinyt. Kuitenkaan laulajia kuunnellessa ei voinut olla huomaamatta, että esittäjän saaman laulukoulutuksen määrä selvästi vaihteli. Tätä on pidettävä yksinlaulun käyttöön rohkaisevana. Vaikka

myös kirkkomusiikkia on pyrittävä toteuttamaan mahdollisimman korkeatasoisesti, yksinlaulun esittämiseen jumalanpalveluksessa ei siitä huolimatta ole tarpeen esimerkiksi laulussa suoritettu diplomitutkinto. Vaatimattomampikin laulutaito voi hyvin palvella jumalanpalveluksen sisältöä.

Koska havainnoitavan materiaalin kaikki jumalanpalvelukset on taltioitu tuomiokirkko-seurakuntien pääkirkoissa, aineisto edustaa vain pientä siivua suomalaisesta jumalanpalvelusmusiikista. Harvassa kirkossa esimerkiksi lehterille kiipeää lähes joka sunnuntai sekä kanttori että urkuri, ja myös jumalanpalvelukseen saatavilla olevien avustajien lukumäärä ja kirjo on pienemmissä seurakunnissa huomattavasti vaatimattomampi. Yksinlaulun käyttömahdollisuuksien kartoittamiseen materiaali soveltuu kuitenkin hyvin, sillä se tarjoaa kurkistusikkunan ihanteellisissa puitteissa toteutettavaan jumalanpalvelusmusiikkiin, jonka ilmenemismuotoja ainakaan resurssien puute ei rajoita.

5 POHDINTA

Johdannossa kerroin asettaneeni opinnäytetyöni tavoitteiksi perustelujen löytämisen yksinlaulun jumalanpalveluskäytölle ja sen käyttömahdollisuuksien ja toteutustapojen karottamisen teorian tiedon keruun ja tutkimuksen keinoin. Tässä luvussa arvioin tutkielman eri osa-alueita ja sitä, miltä osin tavoitteet toteutuivat työn edetessä.

Solistisen laulun rooli ja merkitys on vaihdellut jumalanpalvelusmusiikin kehityskaaren aikana, ja opinnäytetyön kirkkomusiikin historiaa käsittelevä toinen luku muodostui melko laajaksi. Tämä johtui myös omasta kiinnostuksestani musiikin historiaan ja halusin selvittää perusteellisesti jumalanpalvelusmusiikin keskeisimmät kehitysvaiheet juuri yksinlaulun linssin läpi. Historiaan perehtymisen tarkoitus oli myös löytää perinteestä nousevia perusteluja yksinlaulun jumalanpalveluskäytölle, joita oli mielestäni löydettävissä runsaasti aina Vanhasta testamentista lähtien. Lisäksi esimerkiksi keskiajan kirkkoulukäytäntöjen tunteminen palvelee yksinlaulun hyödyntämistä vaikkapa psalmin toteutuksessa (vrt. 3.2). Barokin vokaaliteoksia käsittelevä alaluku (2.5) puolestaan saattaa antaa ideoita lauluohjelmiston valintaan, sillä se esittelee useita yksinlaulun kannalta merkittäviä teostyyppisiä ja säveltäjiä. Koska barokkimusiikki on kuitenkin niin keskeisellä sijalla kirkkomusiikin ohjelmistossa, luku ei välttämättä tarjoa asiaa tuntevalle lukijalle kovinkaan paljon uutta tietoa.

Käytännön kanttorintyön kannalta hyödyllisin on luullakseni työn kolmas luku. Siitä löytyvät tiivistettynä Kirkkokäsikirjan ja Jumalanpalveluksen oppaan yksinlauluun soveltuvat ja sitä suoraan käsittelevät ohjeet, joiden yhteyteen olen liittänyt myös kirkkomusiikin asiantuntijoiden muissa lähteissä esittelemiä näkökulmia ja ideoita jumalanpalvelusmusiikin toteuttamiseen. Kolmas luku tarjoaa toivottavasti näin ollen käytännön työkaluja yksinlaulun rikkaaseen jumalanpalveluskäyttöön.

Teoriaosaa kirjoittaessani toivoin, ettei aiheittani käsittelevä lähdemateriaali olisi niin sirpaleista, sillä jouduin usein kaivamaan tiedonmurusen sieltä, toisen täältä. Toisaalta työn tekemisen kannalta oli myös mielekästä, ettei aihepiiriin liittyvä materiaali ollut täysin

valmiiksi pureskeltua. Hajanaisesta aineistosta muodostuvan keskitetyn esityksen punaisen langan syntyä oli mielenkiintoista seurata ja edesauttaa. Käytin lähteenäni muun muassa kahta muuta opinnäytetyötä ja toivon, että mahdollisesti myös oma työni voisi toimia vuorovaikutuksessa tulevien tutkielmien kanssa.

Opinnäytetyön tutkimusosio on pieni näyteikkuna yksinlaulun käyttöön käytännön jumalanpalveluselämässä. Vaikka hyödynsin lähinnä laadullisen tutkimuksen menetelmiä, aineiston analyysin yhteydessä oli tarpeen käsitellä jonkin verran myös määrällistä informaatioita, jota havainnollistin muutamissa kaavioissa. Näin ollen tutkimus ei ole kokonaisuudessaan kvalitatiivinen.

Hyödyntämäni Virtuaalikirkon videoarkisto on loistava tutkimuksen havainnointimateriaalin lähde, koska jumalanpalvelukset ovat valmiiksi tallennetussa muodossa. Niitä voi tarkastella kaikessa rauhassa välillä pysäyttäen, ja aineistoon on aina mahdollista palata jälkeensä, mikä on kiistaton etu vaikkapa paikan päällä kirkossa tapahtuvaan tai radiojumalanpalvelusten havainnointiin nähden. Aineiston rajoittuminen vain kahteen kirkkoon, joista molemmat ovat vielä tuomiokirkkoja, heikentää kuitenkin tutkimustuloksien yleistettävyyttä. Jos tutkittava materiaali olisi koostettu erikokoisista kirkkoista ja laajemmalta alueelta, tutkimuksen hahmottelema kuva yksinlaulun jumalanpalveluskäytöstä olisi varmasti ollut jokseenkin erilainen, ja olisi myös kiinnostavaa tietää, missä määrin. Tämän opinnäytetyön aihepiiri ei siis suinkaan ole vielä ammennettu tyhjiin, ja lisätutkimukselle on runsaasti tilaa.

Vaikka enemmistö kirkkomusiikin opiskelijoista valitseekin pääaineekseen urkujensoiton, kaikki opiskelevat myös jossain määrin laulua. Ainakin periaatteen tasolla pitäisi siis jokaisella kanttorilla olla edellytykset yksinlaulun esittämiseen. Käytännössä monet tietysti tyytyvät pitäytymään vain esilaulun alueella, mikä on täysin luonnollista, jos omat opinnot ja kiinnostus eivät ole painottuneet lauluun. Haluan kuitenkin tämän opinnäytetyön myötä ja sen tutkimustulosten valossa rohkaista kirkkomuusikoita laulamaan ja käyttämään yksinlaulua myös jumalanpalveluksessa. Vaikka oma laulutaito olisi hieman vaatimattomampikin, on yksinlaulun viljely urkusoolojen ohella hyvä keino edistää jumalanpalvelusmusiikin monipuolisuutta.

Ennen opinnäytetyön tekemistä tiesin jo, että yksinlaulua voidaan käyttää ja käytetään myös jumalanpalveluksen yhteydessä, ja olin hyödyntänyt sitä itsekin kesäkanttorina toimiessani. Opinnäytetyöprosessin kuluessa sain kuitenkin entistä varmemman käsityksen yksinlaulun soveltuvuudesta jumalanpalvelusmusiikiksi ja uusia näkökulmia ja ideoita sen toteutustapoihin ja käyttömahdollisuuksiin. Tältä osin työlle johdannossa asetetut tavoitteet toteutuivat hyvin. Opinnäytetyön tehtyäni olen saanut tarvittavaa itsevarmuutta hyödyntää rohkeasti saavuttamaani laulutaitoa tulevassa ammatissani ja jumalanpalvelusmusiikkia toteuttaessani myös yksinlaulun saralla.

LÄHTEET

Alasaarela, K. & Rautakoski, S. 2009. Psalmien sanomaa: psalmitoteutukset Radio Dein ja Yle Radio 1:n jumalanpalveluksissa syksyllä 2008. Oulu: Oulun seudun ammattikorkeakoulu. Musiikin koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

Erkkilä, L. Kanttorin virka. 2003. Teoksessa L. Erkkilä, U. Tuovinen & E. Tuppurainen (toim.) Kirkkomusiikin käsikirja. Helsinki: Kirjapaja Oy, 71–97.

Haapasalo, J. 1992. Tekstimotetista kantaattiin. Helsinki: Sibelius-Akatemia.

Haapasalo, J. 2004. Miksi messussa on musiikkia? Teoksessa J. Haapasalo, L. Lauerma, M. Nissinen & P. Suikkanen (toim.) Kirkkomusiikki. Helsinki: Edita Publishing Oy, 113.

Hakulinen, J. (toim.) 2007. Hartaisiin hetkiin: hengellisiä yksinlauluja keskiäänelle. Oulu: Bells Publishing Oy.

Hekkala, T. 2012. Veisatkaa vuoroin: käytännön esimerkkejä vuorovirren toteutukseen. Oulu: Oulun seudun ammattikorkeakoulu. Musiikin koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

Jumalanpalveluksen opas: palvelkaa Herraa iloiten. 2009. 3. uudistettu painos. Suomen ev.lut. kirkon kirkkohallituksen julkaisuja 2009:9. Helsinki: Kirkkohallitus. Jumalanpalveluselämä ja musiikkitoiminta.

Kotila, H. 2004. Liturgian lähteillä: johdatus jumalanpalveluksen historiaan ja teologiaan. 3. uudistettu painos. Helsinki: Kirjapaja Oy.

Murtomäki, V. 2005. Kristillisen liturgian varhaiset vaiheet. Viitattu 9.11.2014. http://muhi.siba.fi/xwiki/bin/view/Muhi/View?id=kesk_franko1.

Nissinen, M. 2004a. Musiikki, ihminen ja Jumala. Teoksessa J. Haapasalo, L. Lauerma, M. Nissinen & P. Suikkanen (toim.) Kirkkomusiikki. Helsinki: Edita Publishing Oy, 23–25.

Nissinen, M. 2004b. Musiikki kirkossa. Teoksessa J. Haapasalo, L. Lauerma, M. Nissinen & P. Suikkanen (toim.) Kirkkomusiikki. Helsinki: Edita Publishing Oy, 15–19.

Pajamo, R. & Tuppurainen, E. 2004. Suomen musiikin historia: kirkkomusiikki. Helsinki: WSOY.

Pekkanen, K. 2009. Jumala rakastaa musiikkia: ajatuksia ja kokemuksia seurakuntamusiikista. Hämeenlinna: Päivä Osakeyhtiö.

Raamattu. 2007. Helsinki: Suomen Pipliaseura.

Sariola, Y. 2003. Kirkkomusiikki ja musiikin teologia. Teoksessa L. Erkkilä, U. Tuovinen & E. Tuppurainen (toim.) Kirkkomusiikin käsikirja. Helsinki: Kirjapaja Oy, 13–36.

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkokäsikirja I. Jumalanpalvelusten kirja. 2000. Pieksämäki: Kirkkopalvelut. Suomen kirkon sisälähetysseura.

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon virsikirja. 2009. 2. korjattu painos. Helsinki: Kirjapaja Oy.

Tuppurainen, E. 2003. Kirkkomusiikin historia ja nykypäivä. Teoksessa L. Erkkilä, U. Tuovinen & E. Tuppurainen (toim.) Kirkkomusiikin käsikirja. Helsinki: Kirjapaja Oy, 37–59.

Tuppurainen, E. 2006a. Gregoriaanisen kirkkolaulun alkuvaiheet. Viitattu 10.11.2014. http://muhi.siba.fi/xwiki/bin/view/Muhi/View?id=kirkko_keskiaika4.

Tuppurainen, E. 2006b. Gregoriaanisen kirkkolaulun muodot. Viitattu 10.11.2014. http://muhi.siba.fi/xwiki/bin/view/Muhi/View?id=kirkko_keskiaika5.

Tuppurainen, E. 2006c. Jumalanpalveluksen ja kirkkolaulun perustyyppit. Viitattu 9.11.2014. http://muhi.siba.fi/xwiki/bin/view/Muhi/View?id=kirkko_keskiaika3.

Tuppurainen, E. 2006d. Reformaatio ja kirkkomusiikki. Viitattu 11.11.2014. http://muhi.siba.fi/xwiki/bin/view/Muhi/View?id=kirkko_lantiset1.

Tuppurainen, E. 2007a. 1800-luvun luterilainen kirkkomusiikki. Viitattu 11.11.2014. http://muhi.siba.fi/xwiki/bin/view/Muhi/View?id=kirkko_1800luku2.

Tuppurainen, E. 2007b. J. S. Bachin aikalaisia ja seuraajia. Viitattu 11.11.2014. http://muhi.siba.fi/xwiki/bin/view/Muhi/View?id=kirkko_lantiset6.

Tuppurainen, E. 2007c. J. S. Bach ja järjestetty kirkkomusiikki. Viitattu 11.11.2014. http://muhi.siba.fi/xwiki/bin/view/Muhi/View?id=kirkko_lantiset5.

Tuppurainen, E. 2007d. Passio ja historiasävellykset. Viitattu 10.11.2014. http://muhi.siba.fi/xwiki/bin/view/Muhi/View?id=kirkko_lantiset7.

Tuppurainen, E. 2007e. Schützistä Buxtehudeen. Viitattu 11.11.2014. http://muhi.siba.fi/xwiki/bin/view/Muhi/View?id=kirkko_lantiset4.

Valtasaari, R. 2003. Musiikki jumalanpalveluksen kokonaisuudessa. Teoksessa L. Erkkilä, U. Tuovinen & E. Tuppurainen (toim.) Kirkkomusiikin käsikirja. Helsinki: Kirjapaja Oy, 355–375.

Vatanen, O. 2003. Messu ja sen musiikki. Teoksessa L. Erkkilä, U. Tuovinen & E. Tuppurainen (toim.) Kirkkomusiikin käsikirja. Helsinki: Kirjapaja Oy, 101–157.

1a	
Jumalanpalvelus, paikka ja aika	Messu Turun tuomiokirkossa 1.12.2013 klo 10
Päivän aihe	1. adventtisunnuntai, Kuninkaasi tulee nöyränä
Kanttori ja urkuri	Kyllä
Avustamassa	Kuoro
Paikka, kappale ja toteutus	-
1b	
Jumalanpalvelus, paikka ja aika	Messu Oulun tuomiokirkossa 1.12.2013 klo 10
Päivän aihe	1. adventtisunnuntai, Kuninkaasi tulee nöyränä
Kanttori ja urkuri	Kyllä
Avustamassa	Kuoro
Paikka, kappale ja toteutus	-
2b	
Jumalanpalvelus, paikka ja aika	Sanajumalanpalvelus Oulun tuomiokirkossa 6.12.2013 klo 10
Päivän aihe	Itsenäisyyspäivä, Kiitos isänmaasta
Kanttori ja urkuri	Ei
Avustamassa	Kuoro
Paikka, kappale ja toteutus	-
3a	
Jumalanpalvelus, paikka ja aika	Messu Turun tuomiokirkossa 8.12.2013 klo 10
Päivän aihe	2. adventtisunnuntai, Kuninkaasi tulee kunniassa
Kanttori ja urkuri	Kyllä
Avustamassa	Kuoro
Paikka, kappale ja toteutus	18. Virsi 309 <i>Nyt vielä etehesi</i> , 1. säkeistö, urkusäestys
3b	
Jumalanpalvelus, paikka ja aika	Messu Oulun tuomiokirkossa 8.12.2013 klo 10
Päivän aihe	2. adventtisunnuntai, Kuninkaasi tulee kunniassa
Kanttori ja urkuri	Kyllä
Avustamassa	-
Paikka, kappale ja toteutus	10. Virsi 148 <i>Herää, Herran seurakunta</i> , 4. säkeistö, säestyksetön 17. (Trad. Israel) <i>Sinä olet kuninkaamme</i> , säestyksetön
4a	
Jumalanpalvelus, paikka ja aika	Messu Turun tuomiokirkossa 15.12.2013 klo 10
Päivän aihe	3. adventtisunnuntai, Tehkää tietä Kuninkaalle
Kanttori ja urkuri	Kyllä
Avustamassa	Kitaristi
Paikka, kappale ja toteutus	5. Päivän psalmi (sävelmä virsikirjan psalmisävelmä numero 8) antifoninen toteutustapa, urkusäestys

4b	
Jumalanpalvelus, paikka ja aika	Messu Oulun tuomiokirkossa 15.12.2013 klo 10
Päivän aihe	3. adventtisunnuntai, Tehkää tietä Kuninkaalle
Kanttori ja urkuri	Kyllä
Avustamassa	-
Paikka, kappale ja toteutus	10. Virsi 12 <i>Mies tänne saapui</i> , 6. säkeistö, säestyksetön 18. J. S. Bach: <i>Oi tyydy, sielu</i> , 3. säkeistö, urkusäestys 24. Ahti Sonninen: <i>Jouluhymni</i> , urkusäestys
5a	
Jumalanpalvelus, paikka ja aika	Messu Turun tuomiokirkossa 22.12.2013 klo 10
Päivän aihe	4. adventtisunnuntai, Herran syntymä on lähellä
Kanttori ja urkuri	Kyllä
Avustamassa	Kuoro
Paikka, kappale ja toteutus	-
5b	
Jumalanpalvelus, paikka ja aika	Sanajumalanpalvelus Oulun tuomiokirkossa 22.12.2013 klo 10
Päivän aihe	4. adventtisunnuntai, Herran syntymä on lähellä
Kanttori ja urkuri	Ei
Avustamassa	Kuoro
Paikka, kappale ja toteutus	16. Virsi 565 <i>Nyt melu tyyntyy</i> (ruotsalaisella kansansävelmällä, eri melodiat kuin virsikirjassa), 1. ja 3. säkeistö, säestyksetön
6a	
Jumalanpalvelus, paikka ja aika	Messu Turun tuomiokirkossa 29.12.2013 klo 10
Päivän aihe	1. sunnuntai joulusta, Pyhä perhe
Kanttori ja urkuri	Kyllä
Avustamassa	-
Paikka, kappale ja toteutus	-
6b	
Jumalanpalvelus, paikka ja aika	Messu Oulun tuomiokirkossa 29.12.2013 klo 10
Päivän aihe	1. sunnuntai joulusta, Pyhä perhe
Kanttori ja urkuri	Ei
Avustamassa	-
Paikka, kappale ja toteutus	-
7a	
Jumalanpalvelus, paikka ja aika	Messu Turun tuomiokirkossa 5.1.2014 klo 10
Päivän aihe	2. sunnuntai joulusta, Herran huoneessa
Kanttori ja urkuri	Kyllä
Avustamassa	-
Paikka, kappale ja toteutus	18. Virsi 309 <i>Nyt vielä etehesi</i> , 1. ja 5. säkeistö, urkusäestys

7b	
Jumalanpalvelus, paikka ja aika	Messu Oulun tuomiokirkossa 5.1.2014 klo 10
Päivän aihe	2. sunnuntai joulusta, Herran huoneessa
Kanttori ja urkuri	Ei
Avustamassa	-
Paikka, kappale ja toteutus	10. Virsi 196 <i>On Herran temppelissä</i> , 1. ja 3. säkeistö, säestyksetön 18. Aatto Soinne: <i>Tuonne, tuonne kaipaen</i> , 1. säkeistö, urkusäestys
8a	
Jumalanpalvelus, paikka ja aika	Messu Turun tuomiokirkossa 12.1.2014 klo 10
Päivän aihe	1. sunnuntai loppiaisesta, Kasteen lahja
Kanttori ja urkuri	Kyllä
Avustamassa	-
Paikka, kappale ja toteutus	18. Virsi 217 <i>Täynnä kiitosta ja hämmästyästä</i> , 5. säkeistö, urkusäestys
8b	
Jumalanpalvelus, paikka ja aika	Messu Oulun tuomiokirkossa 12.1.2014 klo 10
Päivän aihe	1. sunnuntai loppiaisesta, Kasteen lahja
Kanttori ja urkuri	Kyllä
Avustamassa	-
Paikka, kappale ja toteutus	-
9a	
Jumalanpalvelus, paikka ja aika	Messu Turun tuomiokirkossa 19.1.2014 klo 10
Päivän aihe	2. sunnuntai loppiaisesta, Jeesus ilmaisee jumalallisen voimansa
Kanttori ja urkuri	Kyllä
Avustamassa	-
Paikka, kappale ja toteutus	18. G. F. Händel: <i>On alhoissa maan</i> , urkusäestys
10a	
Jumalanpalvelus, paikka ja aika	Messu Turun tuomiokirkossa 26.1.2014 klo 10
Päivän aihe	3. sunnuntai loppiaisesta, Jeesus herättää uskon
Kanttori ja urkuri	Kyllä
Avustamassa	Kuoro
Paikka, kappale ja toteutus	-
10b	
Jumalanpalvelus, paikka ja aika	Sanajumalanpalvelus Oulun tuomiokirkossa 26.1.2014 klo 10
Päivän aihe	3. sunnuntai loppiaisesta, Jeesus herättää uskon
Kanttori ja urkuri	Kyllä
Avustamassa	Laulaja
Paikka, kappale ja toteutus	8. J. S. Bach: <i>Enkö Herraa Jumalaani</i> , urkusäestys, esittäjä vieraileva laulaja

11a	
Jumalanpalvelus, paikka ja aika	Messu Turun tuomiokirkossa 2.2.2014 klo 10
Päivän aihe	Kynttilänpäivä, Kristus, Jumalan rakkauden säteily
Kanttori ja urkuri	Kyllä
Avustamassa	Pianisti
Paikka, kappale ja toteutus	-
11b	
Jumalanpalvelus, paikka ja aika	Messu Oulun tuomiokirkossa 2.2.2014 klo 10
Päivän aihe	Kynttilänpäivä, Kristus, Jumalan rakkauden säteily
Kanttori ja urkuri	Kyllä
Avustamassa	Kuoro
Paikka, kappale ja toteutus	18. Leevi Madetoja: <i>Kotihin mielin</i> , 3. säkeistö, urkusäestys
12a	
Jumalanpalvelus, paikka ja aika	Messu Turun tuomiokirkossa 9.2.2014 klo 10
Päivän aihe	5. sunnuntai loppiaisesta, Kahdenlainen kylvö
Kanttori ja urkuri	Kyllä
Avustamassa	Kuoro
Paikka, kappale ja toteutus	-
12b	
Jumalanpalvelus, paikka ja aika	Ordinaatiomessu Oulun tuomiokirkossa 9.2.2014 klo 10
Päivän aihe	5. sunnuntai loppiaisesta, Kahdenlainen kylvö
Kanttori ja urkuri	Kyllä
Avustamassa	Kuoro
Paikka, kappale ja toteutus	10. Ahti Sonninen: <i>Herra, sinun armosi ulottuu taivaisiin</i> , urkusäestys 24. Jaakko Hulkkonen: <i>Kun Herra vain mua paimentaa</i> , solisti ja kuoro, esittäjä vieraileva kuoronjohtaja
13a	
Jumalanpalvelus, paikka ja aika	Messu Turun tuomiokirkossa 16.2.2014 klo 10
Päivän aihe	3. sunnuntai ennen paastonaikaa, Ansaitsematon armo
Kanttori ja urkuri	Kyllä
Avustamassa	Kitaristi
Paikka, kappale ja toteutus	-
13b	
Jumalanpalvelus, paikka ja aika	Sanajumalanpalvelus Oulun tuomiokirkossa 16.2.2014 klo 10
Päivän aihe	3. sunnuntai ennen paastonaikaa, Ansaitsematon armo
Kanttori ja urkuri	Kyllä
Avustamassa	Kuoro
Paikka, kappale ja toteutus	8. Kari Tikka: <i>Armolaulu</i> , urkusäestys

14a	
Jumalanpalvelus, paikka ja aika	Messu Turun tuomiokirkossa 23.2.2014 klo 10
Päivän aihe	2. sunnuntai ennen paastonaikaa, Jumalan sanan kylvö
Kanttori ja urkuri	Kyllä
Avustamassa	-
Paikka, kappale ja toteutus	5. Päivän psalmi, antifoninen toteutustapa, urkusäestys 10. Pekka Simojoki: <i>Sanan anna koskettaa</i> , urkusäetys 18. Kreetta Haapasalo: <i>Kanteleeni</i> , urkusäestys 28. C. Franck: <i>Panis angelicus/Leivästä enkelten</i> , urkusäestys
14b	
Jumalanpalvelus, paikka ja aika	Messu Oulun tuomiokirkossa 23.2.2014 klo 10
Päivän aihe	2. sunnuntai ennen paastonaikaa, Jumalan sanan kylvö
Kanttori ja urkuri	Kyllä
Avustamassa	Kuoro
Paikka, kappale ja toteutus	18. Aatto Soinne: <i>Tuonne, tuonne kaipaen</i> , 1. ja 3. säkeistö, urkusäestys
15a	
Jumalanpalvelus, paikka ja aika	Messu Turun tuomiokirkossa 2.3.2014 klo 10
Päivän aihe	Laskiaissunnuntai, Jumalan rakkauden uhritie
Kanttori ja urkuri	Kyllä
Avustamassa	Kuoro
Paikka, kappale ja toteutus	-
15b	
Jumalanpalvelus, paikka ja aika	Messu Oulun tuomiokirkossa 2.3.2014 klo 10
Päivän aihe	Laskiaissunnuntai, Jumalan rakkauden uhritie
Kanttori ja urkuri	Kyllä
Avustamassa	Kuoro
Paikka, kappale ja toteutus	18. Ilmari Hannikainen: <i>Matkamiehen virsi</i> , urkusäestys
16a	
Jumalanpalvelus, paikka ja aika	Messu Turun tuomiokirkossa 9.3.2014 klo 10
Päivän aihe	1. paastonajan sunnuntai, Jeesus, kiusausten voittaja
Kanttori ja urkuri	Kyllä
Avustamassa	Kuoro
Paikka, kappale ja toteutus	-
16b	
Jumalanpalvelus, paikka ja aika	Messu Oulun tuomiokirkossa 9.3.2014 klo 10
Päivän aihe	1. paastonajan sunnuntai, Jeesus, kiusausten voittaja
Kanttori ja urkuri	Kyllä
Avustamassa	-
Paikka, kappale ja toteutus	-

17a	
Jumalanpalvelus, paikka ja aika	Messu Turun tuomiokirkossa 16.3.2014 klo 10
Päivän aihe	2. paastonajan sunnuntai, Rukous ja usko
Kanttori ja urkuri	Kyllä
Avustamassa	Kuoro
Paikka, kappale ja toteutus	-
17b	
Jumalanpalvelus, paikka ja aika	Messu Oulun tuomiokirkossa 16.3.2014 klo 10
Päivän aihe	2. paastonajan sunnuntai, Rukous ja usko
Kanttori ja urkuri	Kyllä
Avustamassa	Kuoro
Paikka, kappale ja toteutus	-
18a	
Jumalanpalvelus, paikka ja aika	Messu Turun tuomiokirkossa 23.3.2014 klo 10
Päivän aihe	Marian ilmestyspäivä, Herran palvelijatar
Kanttori ja urkuri	Kyllä
Avustamassa	Kuoro
Paikka, kappale ja toteutus	-
18b	
Jumalanpalvelus, paikka ja aika	Sanajumalanpalvelus Oulun tuomiokirkossa 23.3.2014 klo 10
Päivän aihe	Marian ilmestyspäivä, Herran palvelijatar
Kanttori ja urkuri	Kyllä
Avustamassa	-
Paikka, kappale ja toteutus	8. F. Schubert: <i>Ave Maria</i> , urkusäestys
19a	
Jumalanpalvelus, paikka ja aika	Perhemessu Turun tuomiokirkossa 30.3.2014 klo 10
Päivän aihe	4. paastonajan sunnuntai, Elämän leipä
Kanttori ja urkuri	Kyllä
Avustamassa	Käsikelloyhtye
Paikka, kappale ja toteutus	14. P. J. Hannikainen: <i>Suojelusenkeli</i> , 1. säkeistö, urkusäestys
19b	
Jumalanpalvelus, paikka ja aika	Messu Oulun tuomiokirkossa 30.3.2014 klo 10
Päivän aihe	4. paastonajan sunnuntai, Elämän leipä
Kanttori ja urkuri	Kyllä
Avustamassa	Kuoro
Paikka, kappale ja toteutus	18. Primus Leppänen: <i>Kerran kaunehin</i> , 1. ja 4. säkeistö, urkusäestys 24. C. Franck: <i>Leivästä enkelten</i> , urkusäestys
20a	
Jumalanpalvelus, paikka ja aika	Messu Turun tuomiokirkossa 6.4.2014 klo 10
Päivän aihe	5. paastonajan sunnuntai, Kärsimyksen sunnuntai
Kanttori ja urkuri	Kyllä
Avustamassa	Kuoro
Paikka, kappale ja toteutus	-

20b	
Jumalanpalvelus, paikka ja aika	Messu Oulun tuomiokirkossa 6.4.2014 klo 10
Päivän aihe	5. paastonajan sunnuntai, Kärsimyksen sunnuntai
Kanttori ja urkuri	Ei
Avustamassa	Kuoro
Paikka, kappale ja toteutus	-
21a	
Jumalanpalvelus, paikka ja aika	Messu Turun tuomiokirkossa 13.4.2014 klo 10
Päivän aihe	Palmusunnuntai, Kunnian kuninkaan alennustie
Kanttori ja urkuri	Kyllä
Avustamassa	Kuoro
Paikka, kappale ja toteutus	-
21b	
Jumalanpalvelus, paikka ja aika	Messu Oulun tuomiokirkossa 13.4.2014 klo 10
Päivän aihe	Palmusunnuntai, Kunnian kuninkaan alennustie
Kanttori ja urkuri	Ei
Avustamassa	-
Paikka, kappale ja toteutus	10. Albert Becker: <i>Kärsimyslaulu</i> , urkusäestys
22b	
Jumalanpalvelus, paikka ja aika	Messu Oulun tuomiokirkossa 17.4.2014 klo 19
Päivän aihe	Kiirastorstai, Pyhä ehtoollinen
Kanttori ja urkuri	Ei
Avustamassa	Kuoro
Paikka, kappale ja toteutus	-
23a	
Jumalanpalvelus, paikka ja aika	Messu Turun tuomiokirkossa 20.4.2014 klo 10
Päivän aihe	Pääsiäispäivä, Kristus on ylösnoussut!
Kanttori ja urkuri	Kyllä
Avustamassa	Käsikelloyhtye
Paikka, kappale ja toteutus	-
23b	
Jumalanpalvelus, paikka ja aika	Messu Oulun tuomiokirkossa 20.4.2014 klo 10
Päivän aihe	Pääsiäispäivä, Kristus on ylösnoussut!
Kanttori ja urkuri	Ei
Avustamassa	Kuoro
Paikka, kappale ja toteutus	-
24a	
Jumalanpalvelus, paikka ja aika	Messu Turun tuomiokirkossa 27.4.2014 klo 10
Päivän aihe	1. sunnuntai pääsiäisestä, Ylösnousseen todistajia
Kanttori ja urkuri	Kyllä
Avustamassa	Kuoro, trumpetisti ja urkuri
Paikka, kappale ja toteutus	-

24b	
Jumalanpalvelus, paikka ja aika	Sanajumalanpalvelus Oulun tuomiokirkossa 27.4.2014 klo 10
Päivän aihe	1. sunnuntai pääsiäisestä, Ylösnousseen todistajia
Kanttori ja urkuri	Ei
Avustamassa	Kuoro
Paikka, kappale ja toteutus	16. Virsi 624 <i>Haavoihin Herran Jeesuksen</i> , urkusäestys
25a	
Jumalanpalvelus, paikka ja aika	Messu Turun tuomiokirkossa 4.5.2014 klo 10
Päivän aihe	Luomakunnan sunnuntai, Vastuu luomakunnasta
Kanttori ja urkuri	Kyllä
Avustamassa	Kuoro
Paikka, kappale ja toteutus	18. Virsi 574 <i>On kaunis synnyinmaamme</i> , 5. säkeistö, urkusäestys
25b	
Jumalanpalvelus, paikka ja aika	Messu Oulun tuomiokirkossa 4.5.2014 klo 10
Päivän aihe	2. sunnuntai pääsiäisestä, Hyvä paimen
Kanttori ja urkuri	Ei
Avustamassa	Kuoro
Paikka, kappale ja toteutus	-
26a	
Jumalanpalvelus, paikka ja aika	Messu Turun tuomiokirkossa 11.5.2014 klo 10
Päivän aihe	3. sunnuntai pääsiäisestä, Jumalan kansan koti-ikävä
Kanttori ja urkuri	Kyllä
Avustamassa	Kuoro
Paikka, kappale ja toteutus	18. Virsi 396 <i>Käyn kohti sinua</i> , 4. säkeistö, urkusäestys
26b	
Jumalanpalvelus, paikka ja aika	Messu Oulun tuomiokirkossa 11.5.2014 klo 10
Päivän aihe	3. sunnuntai pääsiäisestä, Jumalan kansan koti-ikävä
Kanttori ja urkuri	Kyllä
Avustamassa	Kuoro
Paikka, kappale ja toteutus	-
27a	
Jumalanpalvelus, paikka ja aika	Messu Turun tuomiokirkossa 18.5.2014 klo 10
Päivän aihe	4. sunnuntai pääsiäisestä, Taivaan kansalaisena maailmassa
Kanttori ja urkuri	Kyllä
Avustamassa	Kuoro, kaksi solistia ja soitinyhtye
Paikka, kappale ja toteutus	10. J. S. Bach: <i>Jesu, laß uns auf dich sehen</i> , vieraileva solisti ja soitinyhtye 17. J. S. Bach: <i>Ach bleib bei uns</i> , <i>Herr Jesu Christ</i> , vieraileva solisti ja soitinyhtye

27b	
Jumalanpalvelus, paikka ja aika	Messu Oulun tuomiokirkossa 18.5.2014 klo 10
Päivän aihe	4. sunnuntai pääsiäisestä, Taivaan kansalaisena maailmassa
Kanttori ja urkuri	Kyllä
Avustamassa	Kuoro
Paikka, kappale ja toteutus	28. G. F. Händel: <i>Soi kiitos, soi</i> , urkusäestys
28a	
Jumalanpalvelus, paikka ja aika	Messu Turun tuomiokirkossa 25.5.2014 klo 10
Päivän aihe	Rukoussunnuntai, Sydämen puhetta Jumalan kanssa
Kanttori ja urkuri	Kyllä
Avustamassa	Kuoro
Paikka, kappale ja toteutus	-
28b	
Jumalanpalvelus, paikka ja aika	Sanajumalanpalvelus Oulun tuomiokirkossa 25.5.2014 klo 10
Päivän aihe	Rukoussunnuntai, Sydämen puhetta Jumalan kanssa
Kanttori ja urkuri	Kyllä
Avustamassa	Kuoro
Paikka, kappale ja toteutus	16. Primus Leppänen: <i>Kerran kaunehin</i> , 1. ja 4. säkeistö, urkusäestys
29a	
Jumalanpalvelus, paikka ja aika	Ordinaatiomessu Turun tuomiokirkossa 1.6.2014 klo 10
Päivän aihe	6. sunnuntai pääsiäisestä, Pyhän Hengen odotus
Kanttori ja urkuri	Kyllä
Avustamassa	Kuoro
Paikka, kappale ja toteutus	-
29b	
Jumalanpalvelus, paikka ja aika	Messu Oulun tuomiokirkossa 1.6.2014 klo 10
Päivän aihe	6. sunnuntai pääsiäisestä, Pyhän Hengen odotus
Kanttori ja urkuri	Kyllä
Avustamassa	Kuoro
Paikka, kappale ja toteutus	24. Ilmari Krohn: <i>Lapsen lailla</i> , urkusäestys
30a	
Jumalanpalvelus, paikka ja aika	Ordinaatiomessu Turun tuomiokirkossa 8.6.2014 klo 10
Päivän aihe	Helluntaipäivä, Pyhän Hengen vuodattaminen
Kanttori ja urkuri	Kyllä
Avustamassa	Vaskikvintetti
Paikka, kappale ja toteutus	-
30b	
Jumalanpalvelus, paikka ja aika	Ordinaatiomessu Oulun tuomiokirkossa 8.6.2014 klo 10
Päivän aihe	Helluntaipäivä, Pyhän Hengen vuodattaminen
Kanttori ja urkuri	Kyllä
Avustamassa	Kuoro
Paikka, kappale ja toteutus	-

Messu eli ehtoollisjumalanpalvelus

(VirsiKirja 2009, 994–1004.)

I Johdanto

1. Alkuvirsi

2. Alkusiunaus

Siunaus

Vuorotervehdys

3. Johdantosanat

4. Yhteinen rippi

Synnintunnustus

Synninpäästö

(Kiitosrukous)

(5. Päivän psalmi)

6. Herra, armahda

7. Kunnia ja kiitosvirsi

Pyhälle Kolminaisuudelle

Kunnia

Kiitosvirsi

8. Päivän rukous

II Sana

9. Ensimmäinen lukukappale

10. Vastaus

11. Toinen lukukappale

12. Päivän virsi

13. Evankeliumi

(14. Virsi)

15. Saarna

16. Uskontunnustus

(17. Virsi)

18. Yhteinen esirukous

III Ehtoollinen

19. Uhrivirsi

20. Ehtoollisrukous

Vuorolaulu

Prefaatio

Pyhä

Rukous ja asetussanat

21. Isä meidän

22. Herran rauha

23. Jumalan Karitsa

24. Ehtoollisen vietto

Kutsu

Ateria

Päätössanat

25. Kiitosrukous

IV Päätös

26. Ylistys

27. Siunaus

(Lähetäminen)

(28. Päätösmusiikki)

Perhemessu

(Virsi- ja laulukirja 2009, 1045–1054.)

I Johdanto

1. Alkuvirsi

2. Alkusiunaus

Siunaus

Vuorotervehdys

3. Johdantosanat

4. Yhteinen rippi

Synnintunnustus

Synninpäästö

(Kiitosrukous)

5. Herra, armahda

6. Kunnia ja kiitosvirsi

Pyhälle Kolminaisuudelle

Kunnia

Kiitosvirsi

7. Päivän rukous

II Sana

(8. Lukukappale)

9. Päivän virsi

10. Evankeliumi

11. Saarna

12. Uskontunnustus

(13. Virsi)

14. Yhteinen esirukous

III Ehtoollinen

15. Uhrivirsi

16. Ehtoollisrukous

(Vuorolaulu)

(Prefaatio)

Pyhä

Rukous ja asetussanat

17. Isä meidän

18. Herran rauha

19. Jumalan Karitsa

20. Ehtoollisen vietto

21. Kiitosrukous

IV Päätös

22. Ylistys

23. Siunaus

(Lähetäminen)

(24. Päätösmusiikki)

Sanajumalanpalvelus

(VirsiKirja 2009, 1036–1040.)

I Johdanto

1. Alkuvirsi
2. Alkusiunaus
Siunaus
Vuorotervehdys
3. Johdantosanat
4. Yhteinen rippi
Synnintunnustus
Synninpäästö
(Kiitosrukous)
5. Virsi
6. Päivän rukous

II Sana

- (7. Ensimmäinen lukukappale)
- (8. Vastaus)
9. Toinen lukukappale

10. Päivän virsi
11. Evankeliumi
(12. Virsi)
13. Saarna
14. Uskontunnustus
(15. Virsi)

III Rukous

16. Yhteinen esirukous
17. Isä meidän

IV Päättös

18. Ylistysvirsi
19. Siunaus
(Lähetäminen)
- (20. Päätösmusiikki)